

JONG ERFGOED
LANDSCHAP VAN
DE RUILVERKAVELING

GEMEENTE MIDDEN-DRENTHE

RHENEN, JUNI 2021

Inhoudsopgave

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

1.2. Eerste stap: ontsluiting van de bronnen

1.3. Periodes

1.4. Alles vastgelegd

1.5. Landschapseenheden

2. Ruilverkavelingen in deze gemeente

2.1. Basisgegevens

2.2. De Landschapsplannen

2.3. De Landschapselementen

2.4. Landschaopselementen en landschapseenheden

3. 25 vierkante voorbeeld-kilometers

4. Hoe gaan we verder met stap 4 en 5?

JONG ERFGOED
LANDSCHAP VAN
DE RUILVERKAVELING

GEMEENTE MIDDEN-DRENTHE

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Voor u ligt een rapport over het jong erfgoed in Midden-Drenthe dat de landschapsplannen voor ruilverkavelingen in de vorige eeuw hebben opgeleverd. Het is een resultaat van een onderzoek dat allereerst op verzoek van de provincie Drenthe is uitgevoerd. Het krijgt in het kader van de Culturele Alliantie een vervolg voor 10 van de 12 Drentse gemeenten. In dit rapport wordt u een indruk gegeven van de wijze waarop dit voor de gemeente Midden-Drenthe nader is uitgewerkt.

In deze inleiding in grote lijnen de resultaten van het provinciale onderzoek. Daarvoor wordt verder verwezen naar het rapport *'Brinken en hoven, essen en randen, singels en wallen Landschapsplannen in Drenthe (1945-1975)'* van april 2018.

In de volgende hoofdstukken, wordt een overzicht gegeven van de ruilverkavelingen in de gemeente. De landschapsplannen zijn gegeoreferenciert en in het geo-portaal van de provincie opgenomen. Alle elementen van de landschapsplannen zijn ook gedigitaliseerd in een GIS-bestand opgenomen. Daarbij is het mogelijk om van ieder element te achterhalen of het om in de ruilverkaveling behouden beplantingen of terreinen gaat, of dat het toen nieuw aan te brengen elementen betreft.

In het volgende hoofdstuk is een deel van de gemeente nader onderzocht. Van iedere gemeente is daarvoor ongeveer 25 kilometer geselecteerd. In het geval van Midden-Drenthe gaat het om een deel van het landschapsplan voor ruilverkaveling Hijken met naast Hijken ook dorpen als Brunstinge en Klatering. Voor dat gebied is onderzocht of de landschaps-elementen in de huidige situatie terug te vinden zijn. Het kan zijn dat elementen letterlijk op dezelfde plek liggen als ze op het landschapsplan zijn ingetekend. Het kan ook zijn dat de definitieve locatie in de loop van de uitvoering van de ruilverkaveling nog is aangepast. Zo'n ruilverkaveling was een proces dat vaak meer dan 10 jaar in beslag nam. Als een dorp in de tijd plannen ontwikkelde voor dorpsuitbreidingen, of voor nieuwe wegen, dan kon het landschapsplan daarop worden aangepast. Meestal betekende dit een verbetering van het landschapsplan. In de omgeving van Beilen voorzagen men niet dat de ontwikkelingen zo ingrijpend zouden worden.

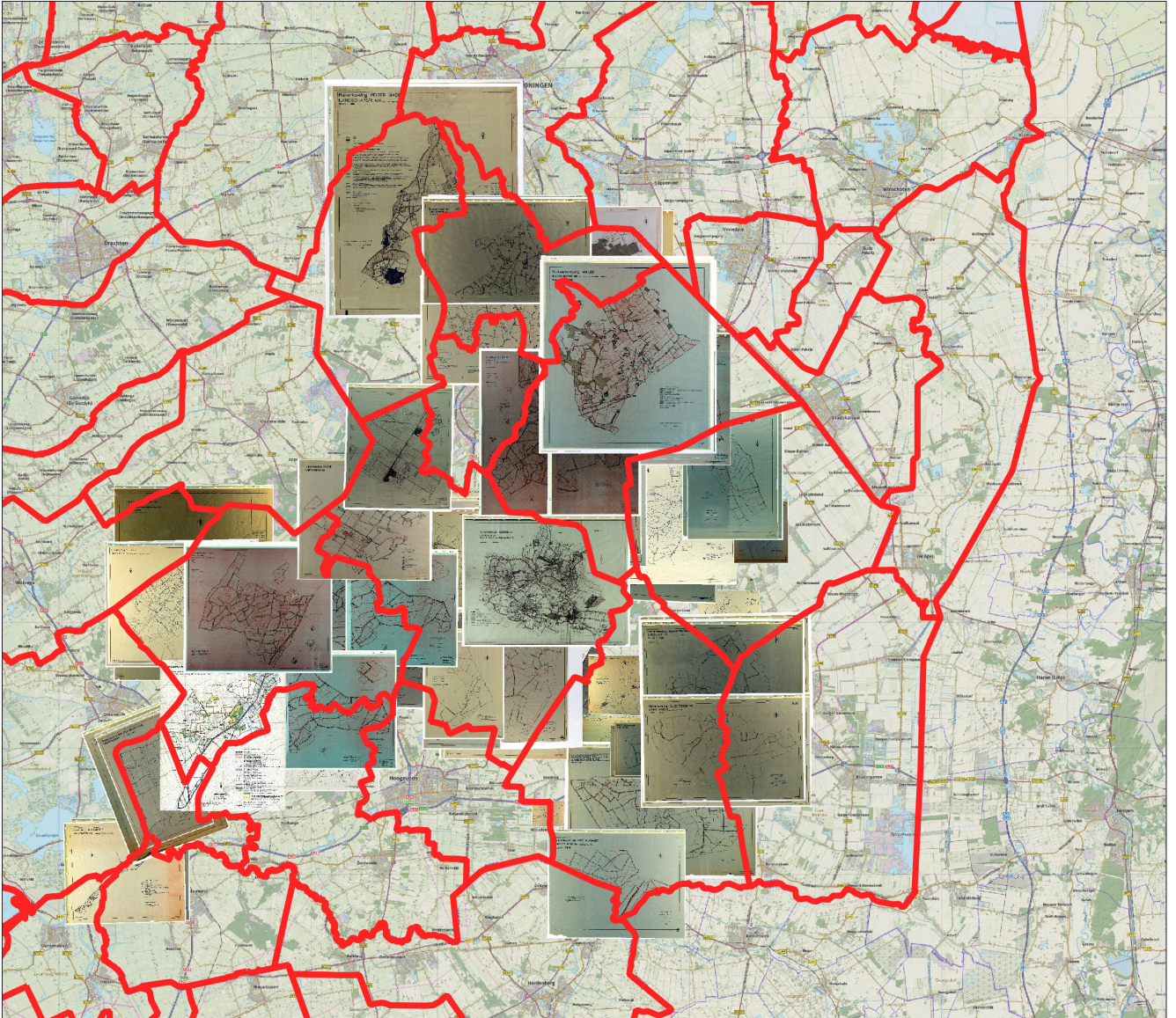
In het laatste hoofdstuk komen mogelijke toepassingen van de opgedane kennis en inzichten in het beleid. Dit rapport probeert zo een brug te slaan tussen de landschapsplannen uit de ruilverkavelingsperiode en deze tijd waarin het landschap opnieuw ingrijpend zal worden heringericht. Het denken over de toekomst van het landschap kan zo geïnspireerd worden door het denken en de aanpak van toen. Bovenal kan worden voortgebouwd op wat toen bewerkstelligd is.

1.2. Eerste stap: ontsluiting van de bronnen

In de provincie Drenthe liggen meer dan 50 ruilverkavelingen. De plannen zijn aangevraagd van begin jaren 20 tot in de jaren 80. De eerste ruilverkavelingen besloegen een relatief klein gebied en zijn later vaak nogmaals opgenomen in grotere plannen.

De provincie heeft de GIS-data openbaar en toegankelijk gemaakt via het geoportaal. Daar zijn de landschapsplannen gegeoreferenciert, d.w.z. in GIS op hun juiste geografische locatie 'gelegd'. In deze stap is de beschikbare informatie gecontroleerd en zijn eventuele aanvulling van de algemene informatie per ruilverkaveling toegevoegd.

Van elk plan is vastgelegd wanneer deze is aangevraagd, aangenomen en vastgesteld. Ook het aantal kaarten en de datering van het ontwerp is opgenomen (zie tabel pagina 5). De landschapsplannen maken deel uit van de Staatsbosbeheercollectie. Deze wordt beheerd door de Afdeling Speciale Collecties van WUR Library die alle rechten voorbehoudt. De Provincie Drenthe heeft voor dit project de kaarten in digitale versie aangekocht.

een montage van de verschillende landschapsplannen in de provincie Drenthe

1.3. Periodes

Uit het onderzoek dat op provinciale schaal gedaan is blijken er in de ontwikkeling van de landschapsplannen vier periodes te onderscheiden. De plannen uit de Staatsbosbeheer-collectie zijn over die vier periodes te verdelen.

Periode 1: ES EN DORP (1948-1955)

In deze periode kregen in 14 ruilverkavelingen zo'n 25 dorpen en enkele buurtschappen een es met een moderne verkaveling. Voor de openbare ruimte in de dorpen en buurtschappen werden via het landschapsplan beplantingen ontworpen bestaande uit aanvullingen op de reeds aanwezige brinkbeplantingen, nieuwe brinken en dreven in het dorp en entree's en 'dorpshoven' (zie hoofdstuk 2) vanaf het dorp naar omliggend landschap. De essen kregen een omranding met nieuwe beplantingen als aanvulling op de bestaande. Op enkele natuurterreintjes na bleven de essen verder open ruimtes. Over het algemeen zijn al deze landschapsplannen volledig uitgevoerd. Dezelfde aanpak werd in de latere periodes voortgezet. Al die dorps- en esbeplantingen zijn heden ten dage beeldbepalend in het landschap aanwezig en dragen sterk bij aan het Drentse karakter.

Periode 2: OOK VELD EN VEEN (1952-1962)

In de reeks ontginningen van deze periode is een grote variatie te herkennen, allereerst al door de natuurlijke omstandigheden. Je hebt natte en droge heideveldontginningen, waar ook stukken hoogveen op lagen, op het plateau. Ook zijn er met name in de omgeving van Peize de oude kleinschalige ontginningen van 'velden' met potklei in de ondergrond. Daarnaast heeft de wijze van ontginningen en de tijd waarin die heeft plaats gevonden variatie opgeleverd. Zo zijn er de oude veenontginningen vanuit lintdorpen die het veen tussen Drenthe en Overijssel opkropen, maar ook de grootschalige veencompagnieën in het oosten, maar ook langs Drentsche Hoofdvaart. In de studie naar de ontginningen in de periode voorafgaand en deels overlappend met de ruilverkavelingsperiode komt deze variatie uitgebreid aan bod. Deze studie wordt synchroon aan de studie naar de landschapsplannen van de ruilverkavelingen uitgevoerd. De velden werden in de landschapsplannen in deze periode via het landschapsplan opgedeeld in 'kamers'. De heideveldontginningen kreeg kamers van 500/800 x 500/800. De lintdorpontginningen: 1000/1200 x 1000/1200. De ontginning langs de Drenthse Hoofdvaart kreeg in rvk Smilde kamers van 1000/3000 x 1000/3000 meter.

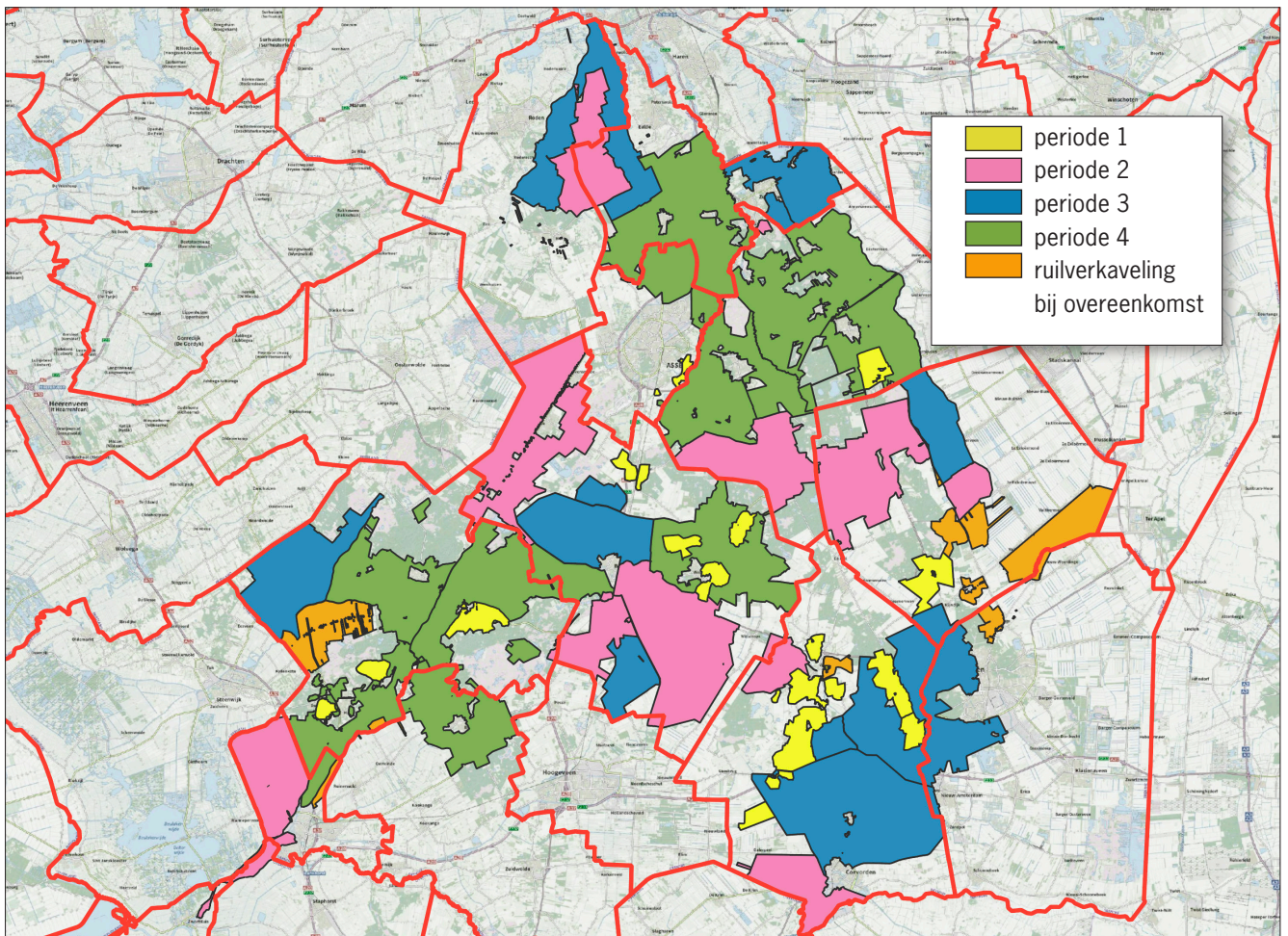
Periode 3: EN STRIJD OM DE BEEKDALEN (1960-1965)

In deze periode werden ook de beekdalen in de ruilverkavelingen opgenomen. Die werden door de cultuurtechnici echter niet als dal maar als deel van het veld behandeld. De beken werden rechtgetrokken en de dalen - voor zover die overigens voor de ruilverkaveling 'zichtbaar' waren - liepen ongemerkt over in de veldontginningskavels. Dichter bij de dorpen waren voor de ruilverkaveling al wel kleinschalige beekdalen met beplantingen langs de randen en insteekwallen. Dit waren evenwel kleine gebieden. Deze werden vaker met succes als reservaat bewaard. Soms lukte het ook de beekmeanders te behouden. De andere 80 % van de beekdalen echter dreigde op te gaan in de 'verkamerde' veldruimte. Met grotere beplantingen werd ook daar nog wel getracht om in ieder geval de randen van de beekdalen visueel-ruimtelijk aan te duiden. Kleinschaliger beplantingen - die beter zouden passen volgens het concept - bleken vogelvrij of 'niet te slijten' aan een eigenaar die er zorg voor zou willen dragen.

Periode 4: HET TOTALE LANDSCHAP (1965-1975)

Vanaf de toezegging van het Staatsbosbeheer om ook voor kleinere landschapselementen/beplantingen die zorgzame eigenaar te worden als er geen andere eigenaar op zou staan, konden ook de kleinschalige beekdalen met houtwallen langs de rand en insteekwallen via het landschapsplan behouden worden en nieuw worden gecreëerd. Dat gold tevens voor kleinschalige esomrandingen, en voor het creëren van allerlei varianten van dorpshoven tijdens de uitwerking en uitvoering van de ruilverkaveling. Essentieel is dat op de stemmingsplannen van ruilverkaveling bij de dorpsranden strategisch 'hectares' met beplanting werden geplaatst. Het was niet de bedoeling om die hectares ook te realiseren zoals ze op het stemmingsplan werden aangegeven. In de 10 jaar van uitwerking van het ruilverkavelingsplan naar een toedelings- en uitvoeringsplan kon met de gemeenten worden afgesproken hoe die hectares konden worden gebruikt voor een mooie toekomstbestendige afronding van de dorpen als overgang naar het landschap van es, dal, of veld.

Naast de ruilverkavelingen die door het Rijk via Centrale Cultuurtechnische Commissie en de Cultuurtechnische Dienst werden opgezet, werden ook enkele ruilverkavelingen op privaat initiatief uitgevoerd. Deze ruilverkavelingen bij overeenkomst zijn niet in dit provinciale onderzoek meegenomen, maar voor de volledigheid zijn ze wel op nevenstaande overzichtskaart aangegeven. Wellicht dat er over deze ruilverkavelingen in het kader van de gemeentelijke uitwerkingen nog gegevens naar voren komen over deze projecten en of er ook landschapsplannen voor zijn gemaakt.

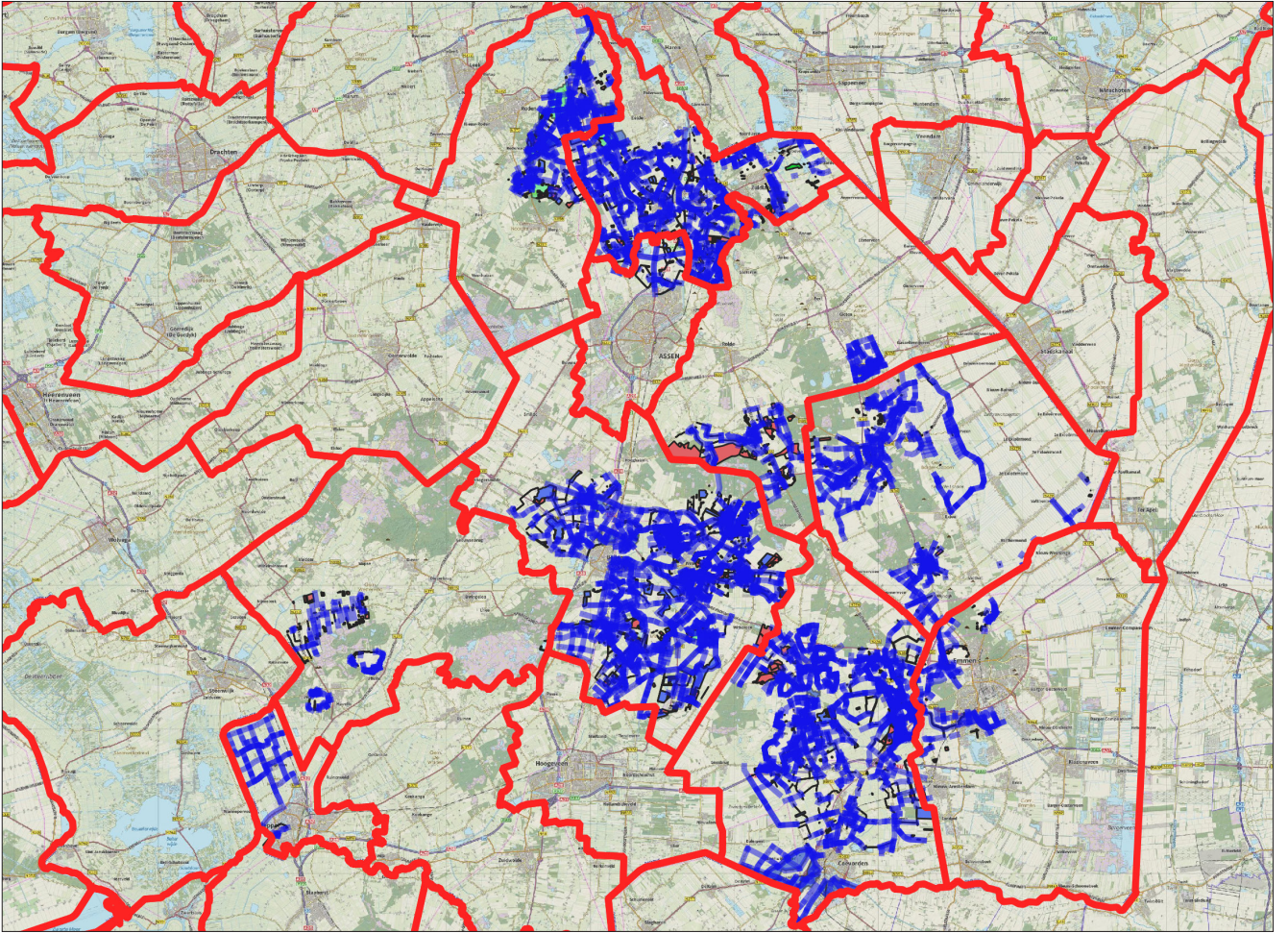

een overzicht van de landschapsplannen in de verschillende periodes

1.4. Alles vastgelegd

Bart Zwiggelaar van Provincie Drenthe heeft een groot aantal plannen gedigitaliseerd. Hierbij zijn alle legendaonderdelen van de landschapsplannen opgenomen waarbij er onderscheid gemaakt wordt tussen punt-, lijn- en vlakelementen. Per element is o.a. ook de beheervorm, het sortiment en de uitvoering terug te vinden.

Dit resulteerde in een bestand waarin alle elementen van het landschapsplan digitaal toegankelijk zijn. Te zien is welke ontworpen beplantingen er tegenwoordig nog zijn en welke niet. Deze GIS-kaart is zeer nauwkeurig en kan meteen worden geïntegreerd in beleidsvorming (groen- landschaps-, natuur-enerfgoedbeleid).

een overzicht van de GIS inventarisatie (tussenstand december 2020)

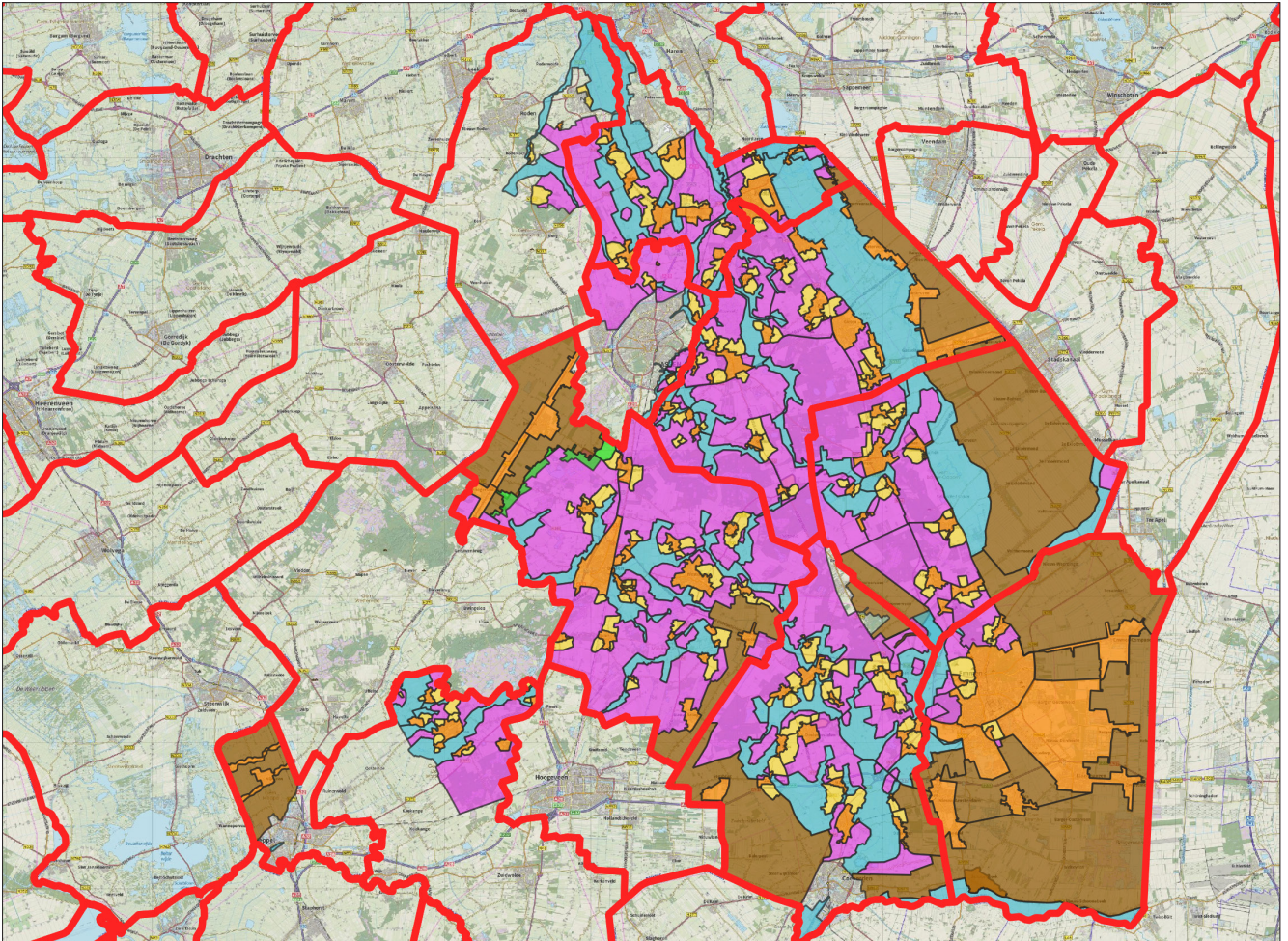
1.5. Landschapseenheden

De ontwerpers van de landschapsplannen trachtten met hun plannen de landschappelijke hoofdeenheden in het cultuurlandschap – de landschapseenheden – ten opzichte van elkaar te onderscheiden door beplantingen te behouden, aan te brengen of achterwege te laten. De grenzen van de essen, velden, brinken of beekdalen werden hierdoor met beplanting vastgelegd.

Op basis hiervan is een landschapseenheden-kaart ontstaan, waarbij de geomorfologische-, bodemkundige en historische kaarten ondersteuning hebben geboden, maar de uitvoering van het ontwerp leidend is geweest voor het bepalen van de grenzen van de eenheden.

De gebieden die buiten de ruilverkavelingen liggen zijn zo mogelijk op deze landschapseenheden-kaart aangevuld.

Dit resulteert in een bestand waarin alle elementen van het landschapsplan digitaal toegankelijk zijn. Te zien is welke ontworpen beplantingen er tegenwoordig nog zijn en welke niet. Deze GIS-kaart is zeer nauwkeurig en kan meteen worden geïntegreerd in beleidsvorming (groen- landschaps-, natuur-enerfgoedbeleid).

overzicht van de landschapseenheden

Landschapseenheden

- Essen en esomrandingen
- Beekdalen en beekdalvlakten
- Veld en veldontginningen
- Veenkolonieën
- Overgangsbossen van veld naar veenontginning
- Dorpen en dorpshoven

2. Ruilverkavelingen in Midden-Drenthe

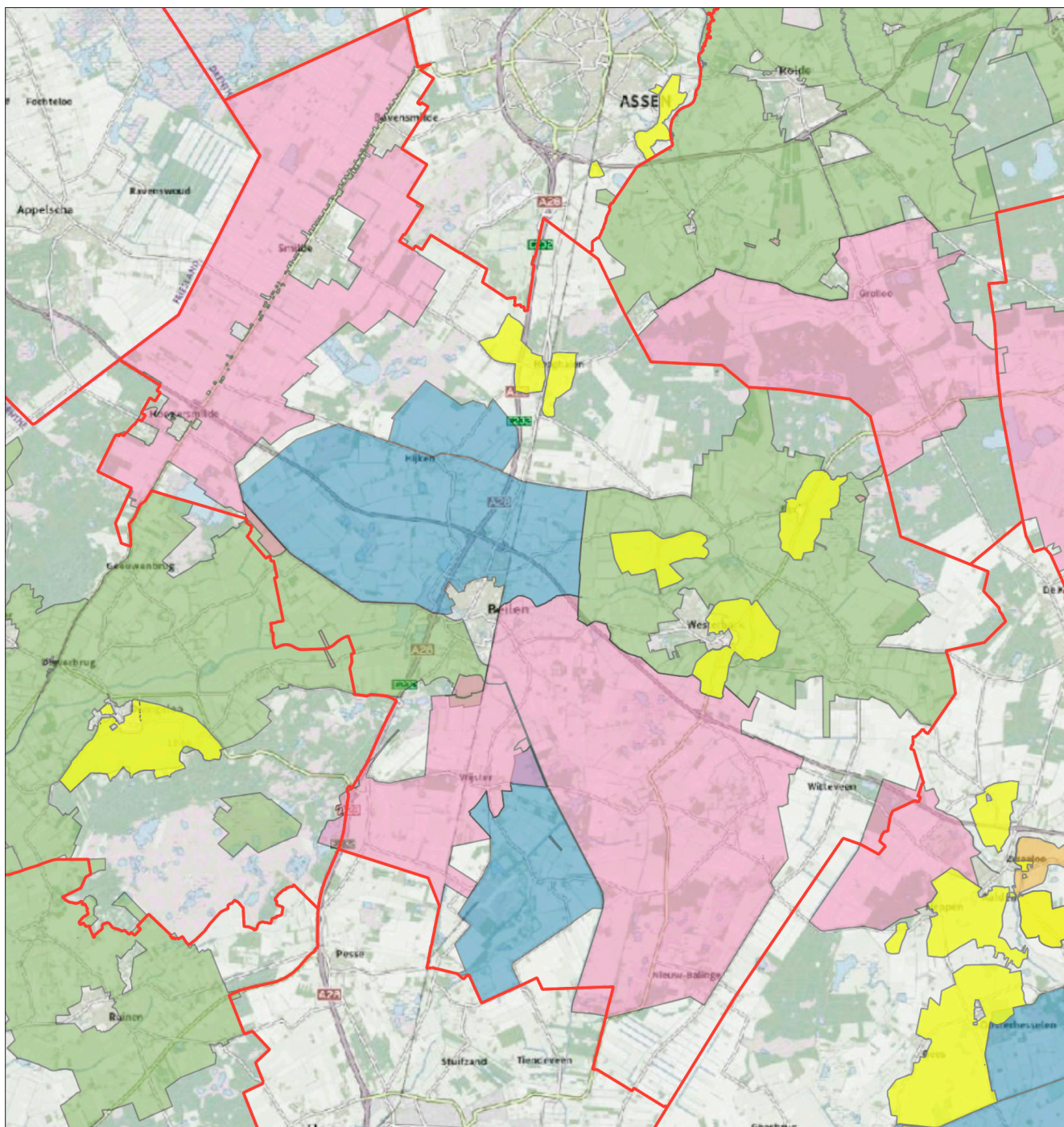
Lijst van landschapspannen met basisgegevens

R-nrs	CD.nrs	Naam kleur geeft periode aan	Omvat ook	Aanvraag	Aanname	Vastgest.	Opp. Aanvraag	Opp. Stemming	Kaarten in archief	Datering ontwerp
39	270	Laaghaler en Hooghaler		1945	1949	1952	260	287	1	
41	265	Elper Essen		1945	1947	1952	255	259	1	
75	235	Westerborker Essen		1943	1948	1952	234	327	3	1952
199	673	Ter Horster Es	Ten zuiden van Beilen	1955	1957	1962	35	42	1	1960
84	299	Zwiggelter Es		1946	1950	1954	165	257	1	
106	70	Het Aalder en Mepper Veld		1939	1940	1961	800	1029	2	1956 en eerde
138	414	Spier-Wijster	42.0420 Spierder Esch	1950	1954	1962	550	1481	3	1959 en eerde
256	348	Broekstreek	42.0970 De Broekstreek II, 42.0971 De Broekstreek III	1947	1962	1971	200	5546	3	1968
268	5069	Smilde	42.1189 '1189', 42.0660 Smilde	-	-	-	-	-	6	
272	403	Hijken	42.0954 Hijken	1949	1960	1970	380	3786	3	
289	724	Drijber	42.0999 Drijber II	1955	1962	1969	740	1423	2	1962
312	1023	Westerbork	42.0562 Orvelte, 42.0991B Mars- en Westerstroam	1960	1968		5500	5019	2	

2.1. Basisgegevens

Binnen de huidige gemeente Midden-Drenthe zijn (delen van) maar liefst 13 ruilverkavelingen uitgevoerd. De originele kaarten van de landschapsplannen zijn in de Staatsbosbeheercollectie aangetroffen. Het betreft een deel van het esdorpenlandschap op het Drentse Plateau, maar ook het verveningslandschap langs de Drentse Hoofdvaart.

Vijf landschapsplannen horen bij de oudste die er in Nederland zijn gemaakt. Het betreft vijf verkavelingen voor zes dorpen en hun essen. Daarnaast een aantal ruilverkavelingen waarin de ontginning van de velden centraal stond. Verder nog vijf moderne ruilverkavelingen uit de zestiger en zeventiger jaren die het totale moderne Drentse landschap als ontwerp opgave hadden.

een overzicht van de GIS ruilverkavelingsblokken in de gemeente Midden-Drenthe. In oranje de ruilverkavelingen bij overeenkomst.

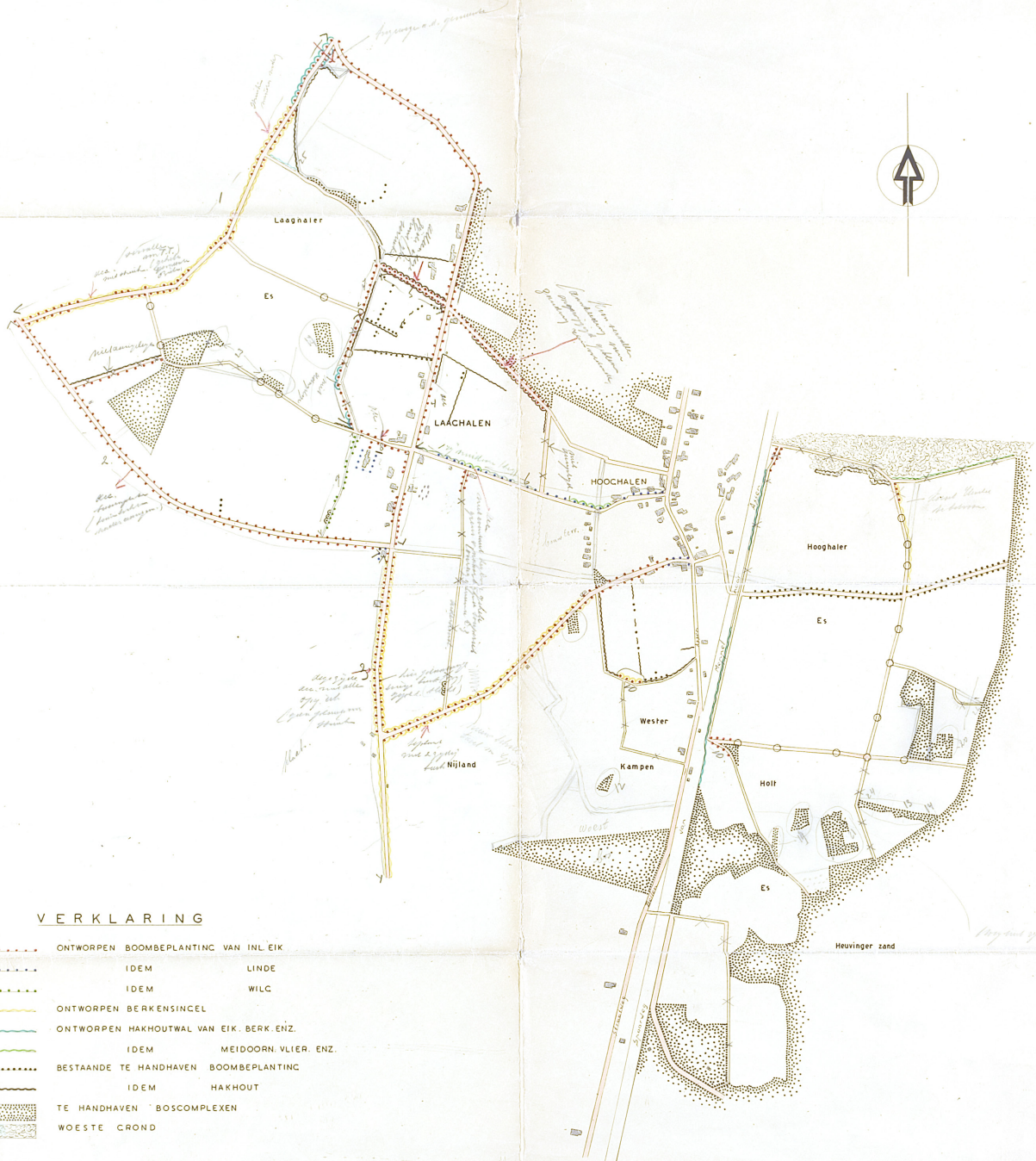
de landschapsplannen

2.2. De Landschapsplannen

Op de volgende pagina's worden verkleinde weergaven van de landschapsplannen uit de Staatsbosbeheercollectie opgenomen. In het GiS-bestand dat in dit project is samengesteld zijn ze ook opgenomen en op hogere resolutie te raadplegen. In het GIS-bestand zijn de landschapsplankaarten gegeoreferereerd. De kaarten die in deze paragraaf zijn opgenomen zijn niet gegeoreferereerd. De Noordpijl van deze kaarten wijst dus niet altijd recht omhoog.

De landschapsplannen zijn in de loop der jaren veelal flink vergeeld. Wij hebben de kaartbeelden kunnen retoucheren zodat de oorspronkelijke kleuren weer te onderscheiden zijn. Zo kunnen we bijvoorbeeld het onderscheid tussen verschillende boomsoorten in het ontwerp beter zien.

Ruilverkaveling „LAAGHALER en HOOGHALER ESSCHEN” L A N D S C H A P S P L A N

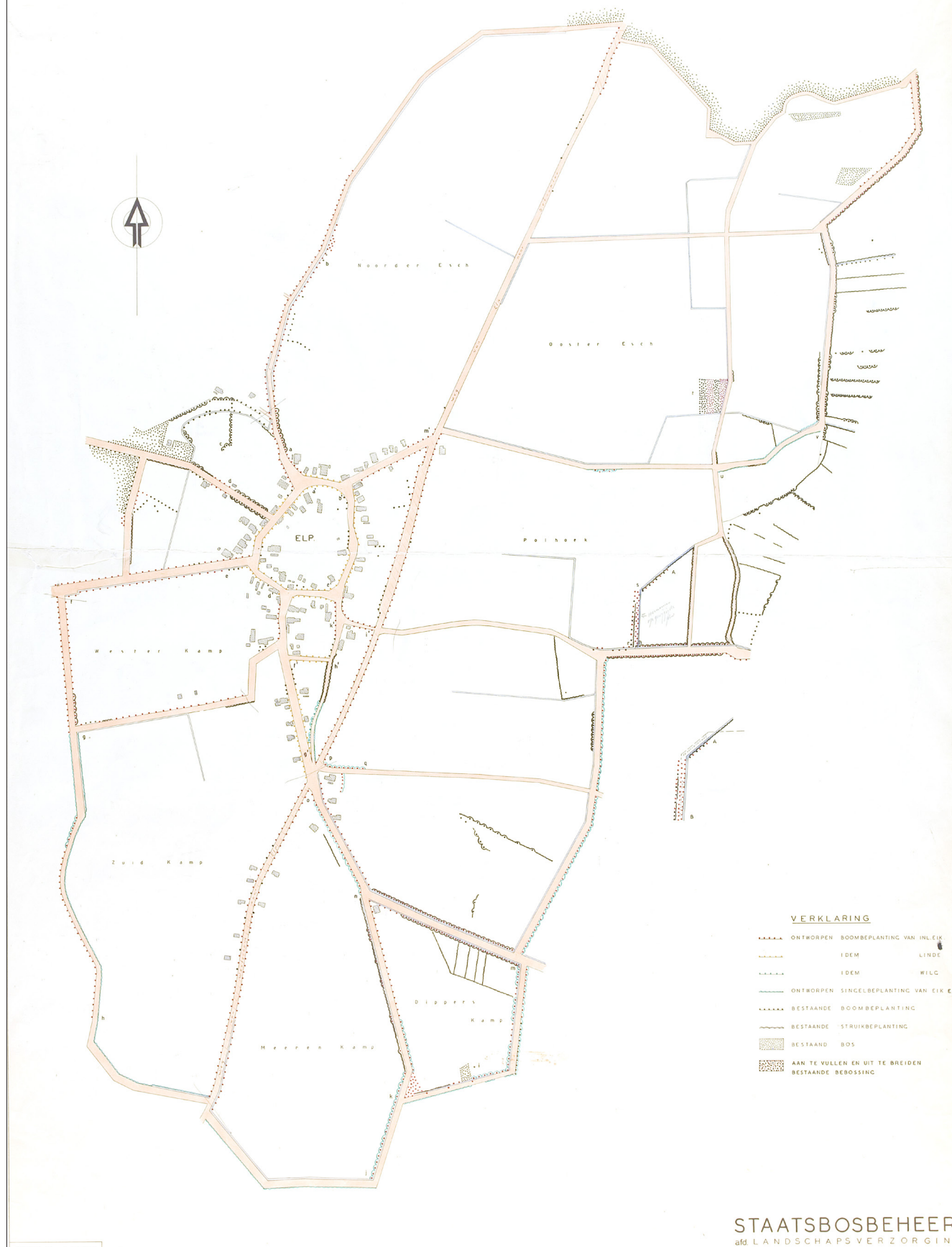
VERKLARING

- ONTWERPEN BOOMBEPLANTING VAN INL. EIK
- IDEM LINDE
- IDEM WILC.
- ONTWERPEN BERKENSINCEL
- ONTWERPEN HAKHOUTWAL VAN EIK, BERK. ENZ.
- IDEM MEIDOORN, VLIER, ENZ.
- BESTAANDE TE HANDHAVEN BOOMBEPLANTING
- IDEM HAKHOUT
- TE HANDHAVEN BOSCOMPLEXEN
- WOESTE GROND

SCHAAL 1: 5000

STAATSBOSBEHEER
afd. LANDSCHAPSVERZORGING

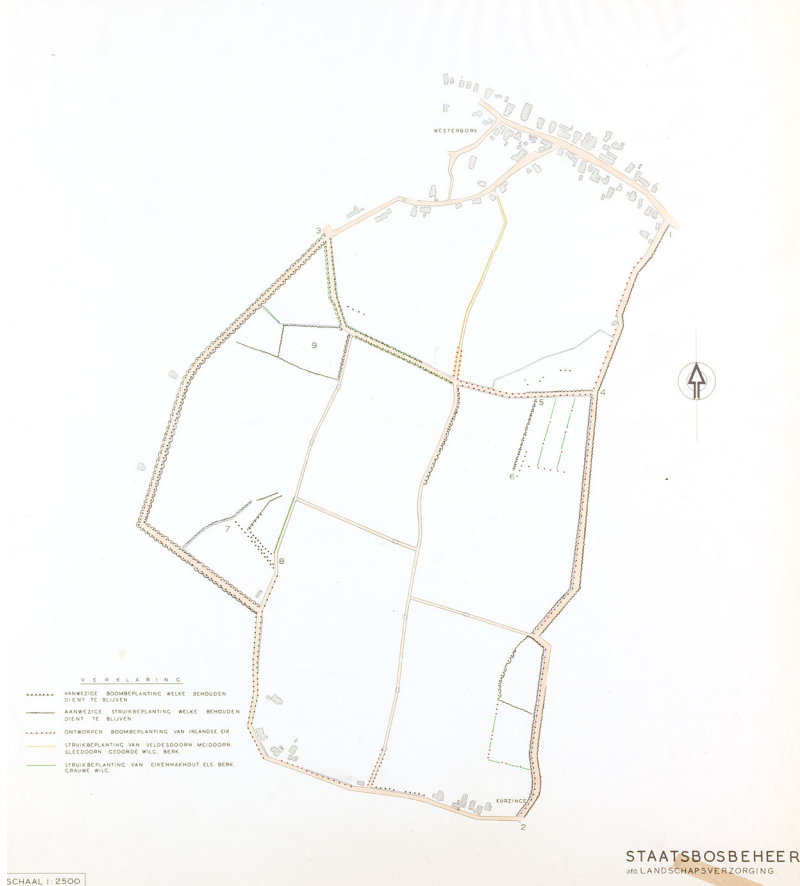
Ruilverkaveling ELPER ESSCHEN LANDSCHAPSPLAN

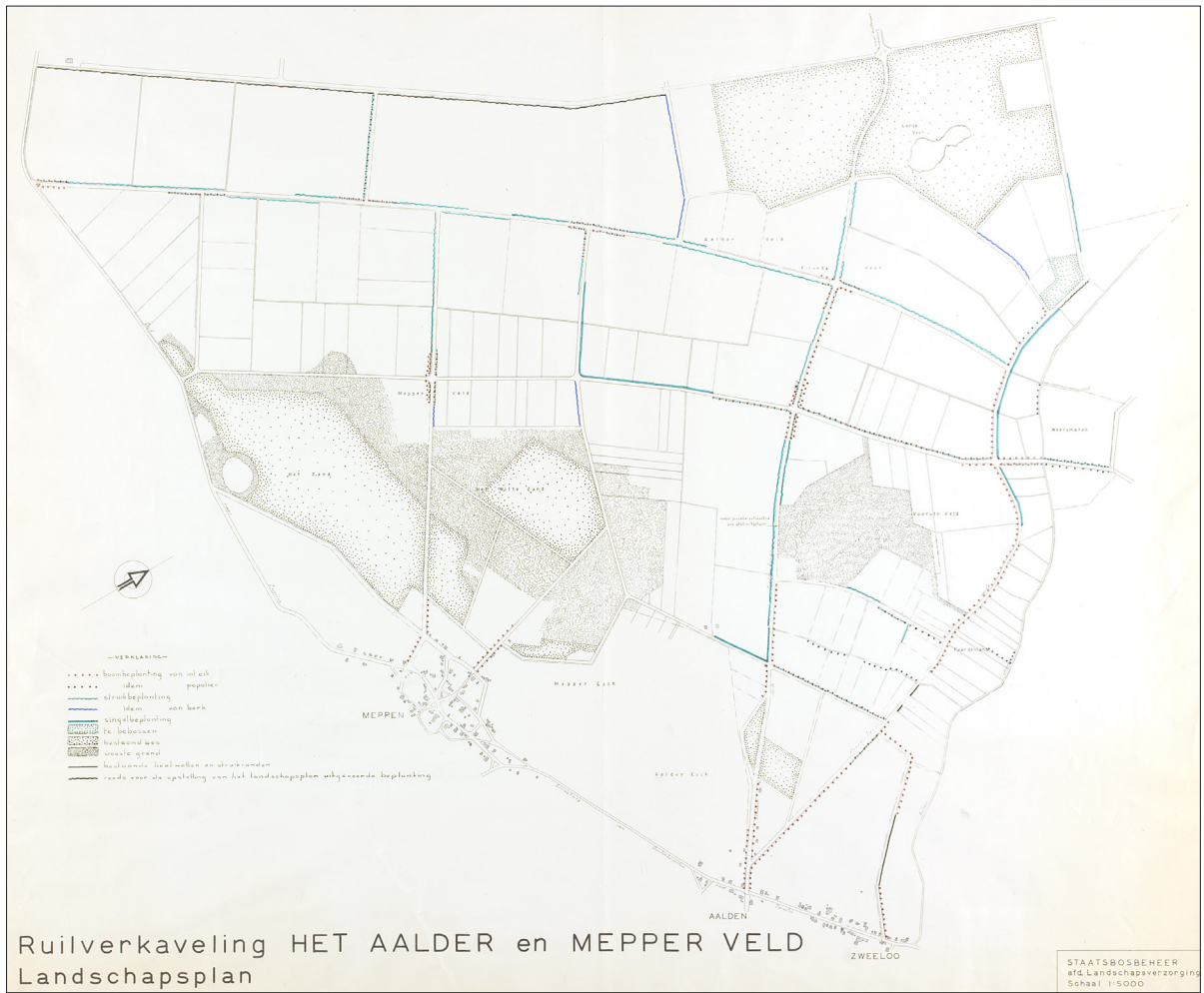

Ruilverkaveling WESTERBORKER ESSEN
LANDSCHAPSPLAN NOORDELIJK DEEL

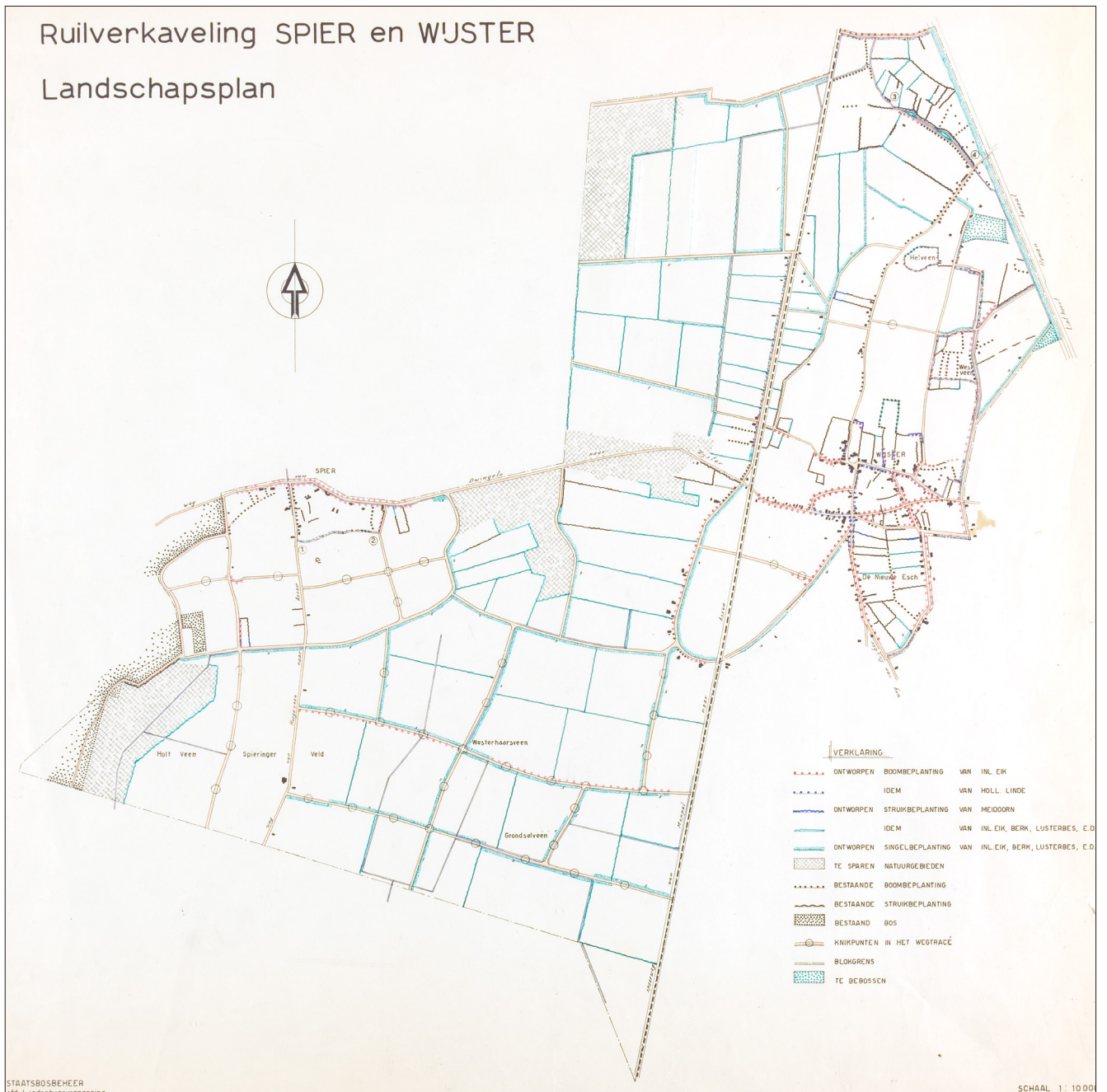
Ruilverkaveling WESTERBORKER ESSEN
LANDSCHAPSPLAN ZUIDELIJK DEEL

Ruilverkaveling SPIER en WJSTER

Landschapsplan

Ruilverkaveling SPIER - WIJSTER LANDSCHAPSPLAN

Bedoeld in art 34 van de RIJLVERKAVINGSWET 1954

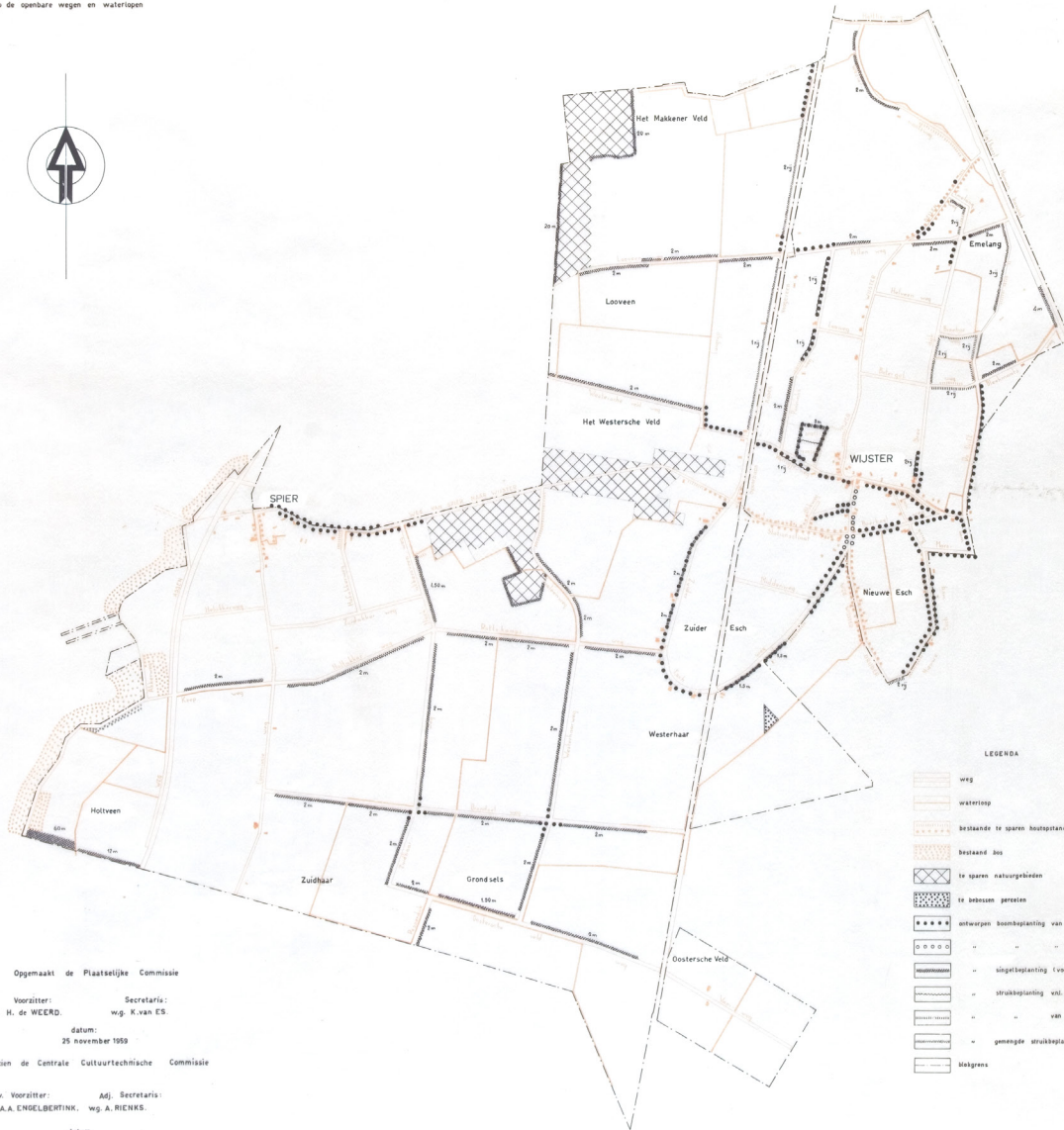
Schaal 1:10.000

Ruilverkaveling SPIER - WIJSTER LANDSCHAPSPLAN

Schaal 1:10.000

Bedoeld in art.79 van de RIJLVERKAVELINGSWET 1954
betreffende hebbend op de openbare wegen en waterlopen

LEGENDA

	weg
	waterloop
	bestaande te sparen hoestanden
	bestaand bos
	te sparen natuurgebieden
	te behouden percelen
	ontwerpen boombeplanting van inlander ak
	- - - - - hollander linde
	- - - - - sielbeplanting (voor breedte, zie plan)
	- - - - - struikbeplanting vnt. bestaande uit sikk en berk (voor aantal rijen, zie plan)
	- - - - - van inlander ak (voor aantal rijen, zie plan)
	- - - - - gemengde struikbeplanting (voor aantal rijen, zie plan)
	Wagrens

Opgemaakt de Plaatselijke Commissie

Voorzitter: Secretaris:
wg. H. de WEERD. wg. K. van ES.

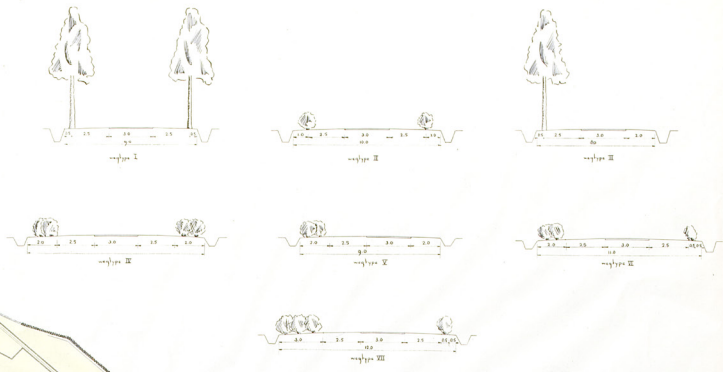
datum:
25 november 1959

Gezien de Centrale Cultuurtechnische Commissie

Plv. Voorzitter: Adj. Secretaris:
wg. B.A.A. ENGELBERTINK. wg. A. RIENKS.

datum:
25 januari 1960

BEESTEL IN ART. 14 VAN DE RIJLVERKAVINGSWET 1961

LEGEN

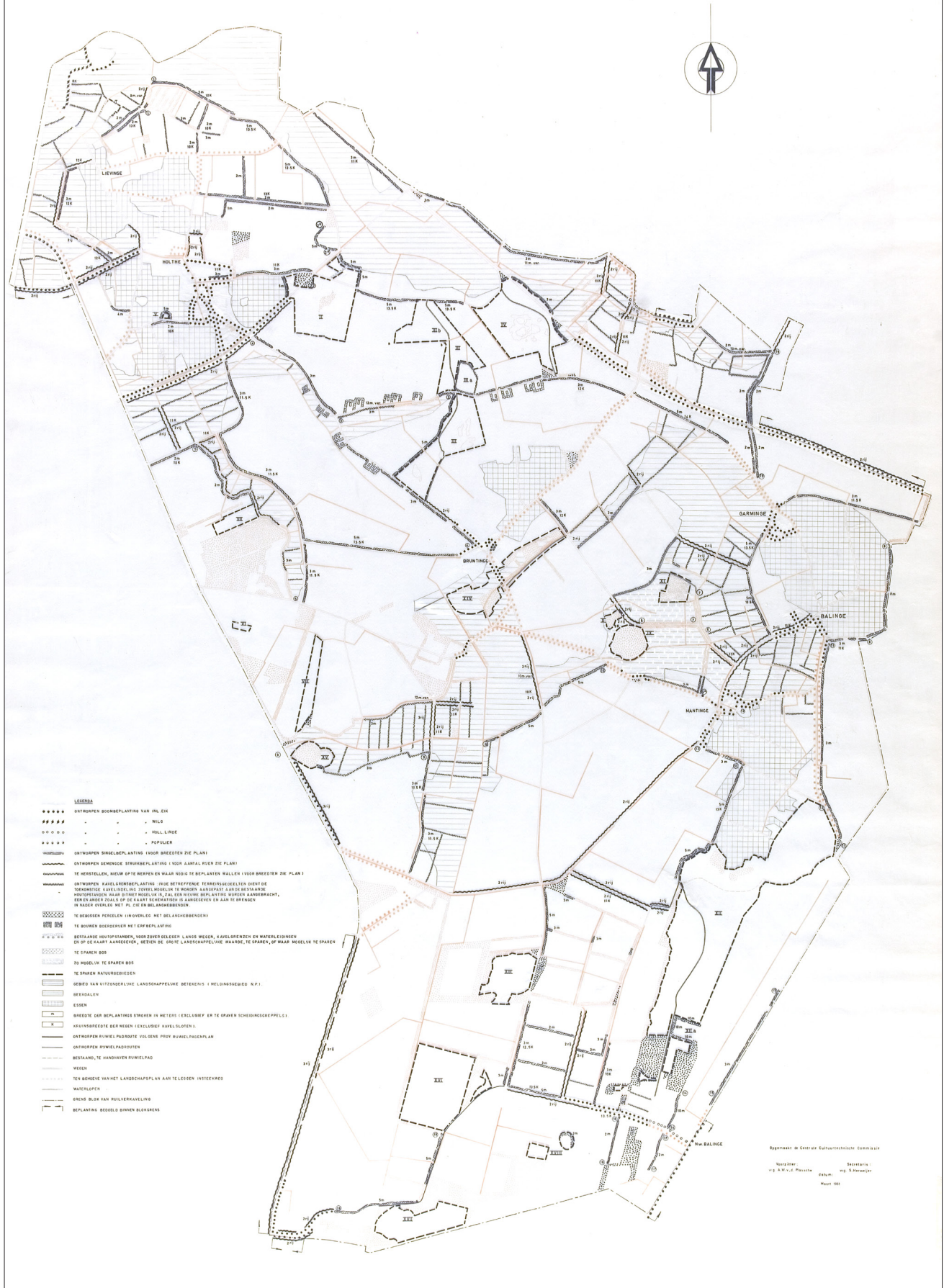
- WEGEN
- WATERLOOPEN
- BESTAANDE, EVENTUEEL TE VERBETEREN RIJLVERKAVINGSWEGEN
- ONTROPEN RIJLVERKAVINGSWEGEN
- TE SPAREN PLUIMEN
- BESTAANDE RIJL
- BESTAANDE HOUDSTANDEN VOOR ZONDER DEELLEN LINES WEGEN AANSLUITEN EN WATERSCHONEN EN OP DE HAART AANSLUITEN, ZIEZIE DE GROTE LANDSCHAPPELIJKE WAARDE, TE SPAREN, OF WAAR MOGELIJK TE SPAREN.
- TE BESCHERMEN PERCELEN
- ONTROPEN BOOMBEPLANTING VAN HALEN
- BILS
- HOLL. LINDE
- POPULIER
- (SPELBEPLANTING VOOR BREEKENDEN DE PLAN)
- (GEWENDE STROMINGSBEPLANTING VOOR JAARLIJKE RIJL)
- STROMINGSBEPLANTING VAN ZICHTE WERK 2:2 OF TE LEVEN TOT BOOMBEPLANTING (VOOR JAARLIJKE RIJL DE PLAN)
- (VOORWELLEN EN EN 6/5, 7:2 OF TE LEVEN TOT BOOMBEPLANTING VOOR JAARLIJKE RIJL DE PLAN)
- (AANSLUITINGEN (SCHIEDSCH AANSLUITINGEN) OP HET PLAN EN VAN TE BESCHERMEN IN ONTROPEN MET BELANGRIJKE RIJL)
- TE HERSTELLEN EN WAAR MOGELIJK TE BEPLANTEN WALLEN
- WATERSCHONEN
- RIJL
- ZO MOGELIJK HOU BEHOUDEN TE WEGEN NATUURBEHEER
- GEBIED VAN UITZONDERLIJKE LANDSCHAPPELIJKE BETEKENIS
- TE SPAREN NATUURBEHEER
- GEBIED MET ZO MOGELIJK TE SPAREN (O INHOUD AAN TE BESCHERMEN AANSLUITINGEN)
- VOORSTELDE RIJLVERKAVINGSWEGEN IN TRACÉ WATERSLOOPEN
- TEN BEHOEVE VAN HET LANDSCHAPPLAN AAN TE LESSEN INSTEERKES

Opgesteld door de Centrale Cultureel-Historische Commissie
 Verantwoordelijke: Secretaris

Ruilverkaveling BROEKSTREEK

LANDSCHAPSPLAN

bedoeld in artikel 34 van de RUILVERKAVINGSWET 1954

Opgevaardigd in Centrale Cultuurhistorische Commissie
 Verspreid: H. A. v. d. Plasche
 Secretaris: H. S. H. H. H.
 Eindhoven
 Maart 1955

Ruilverkaveling „DE BROEKSTREEK“
 LANDSCHAPSPLAN

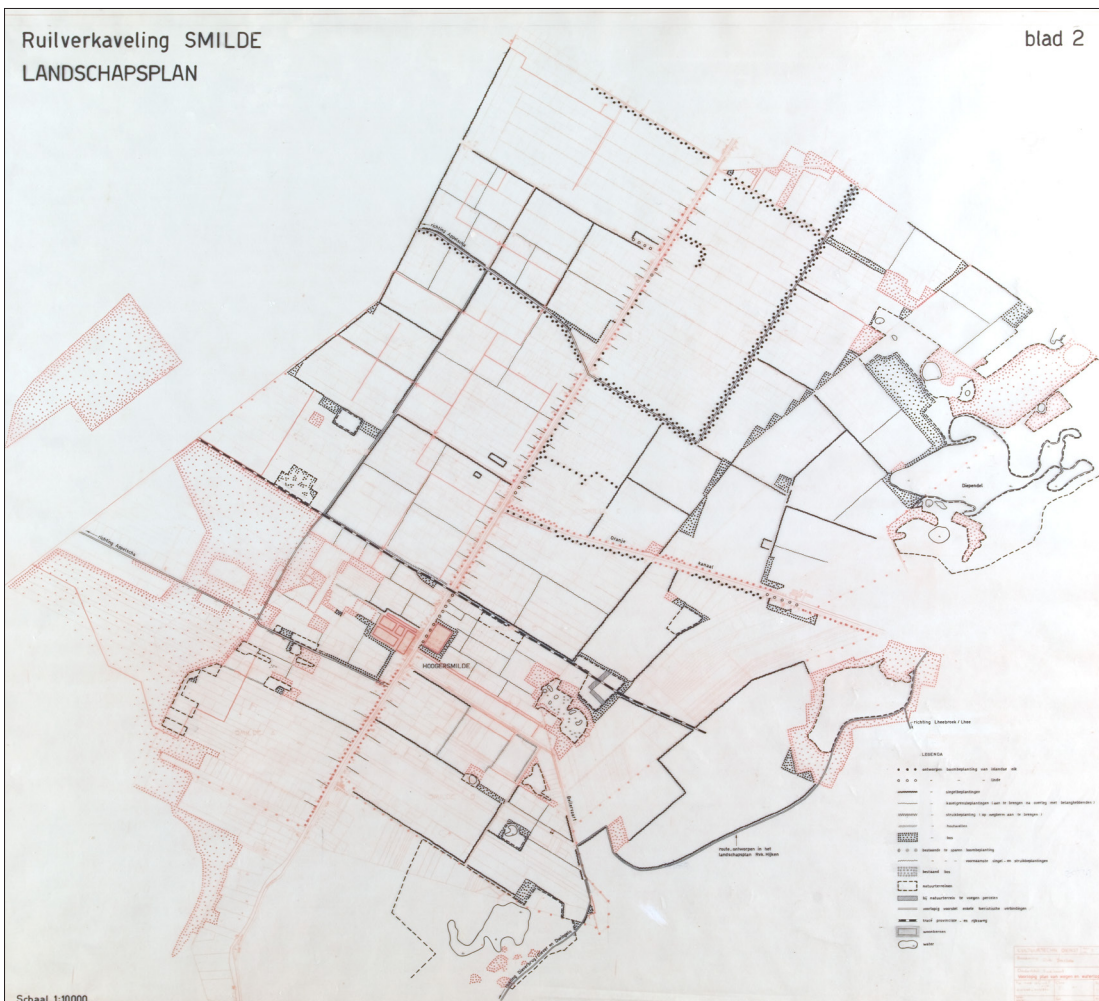
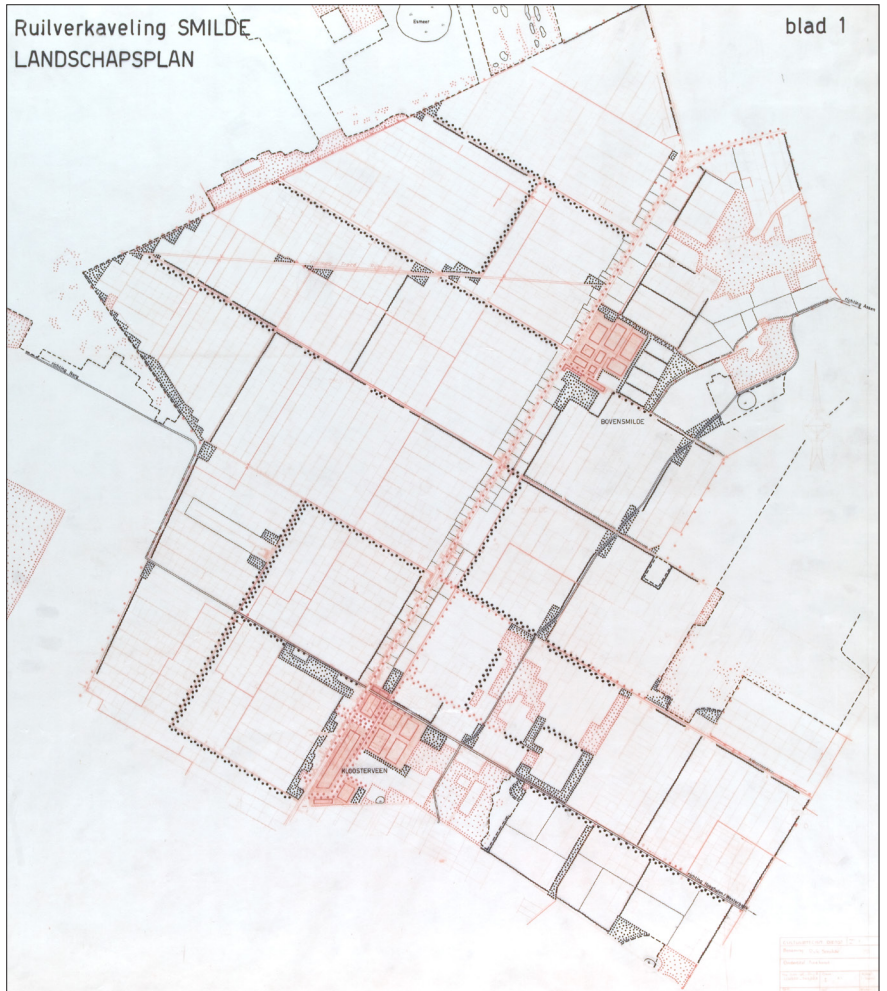
TWEDE GEDEELTE

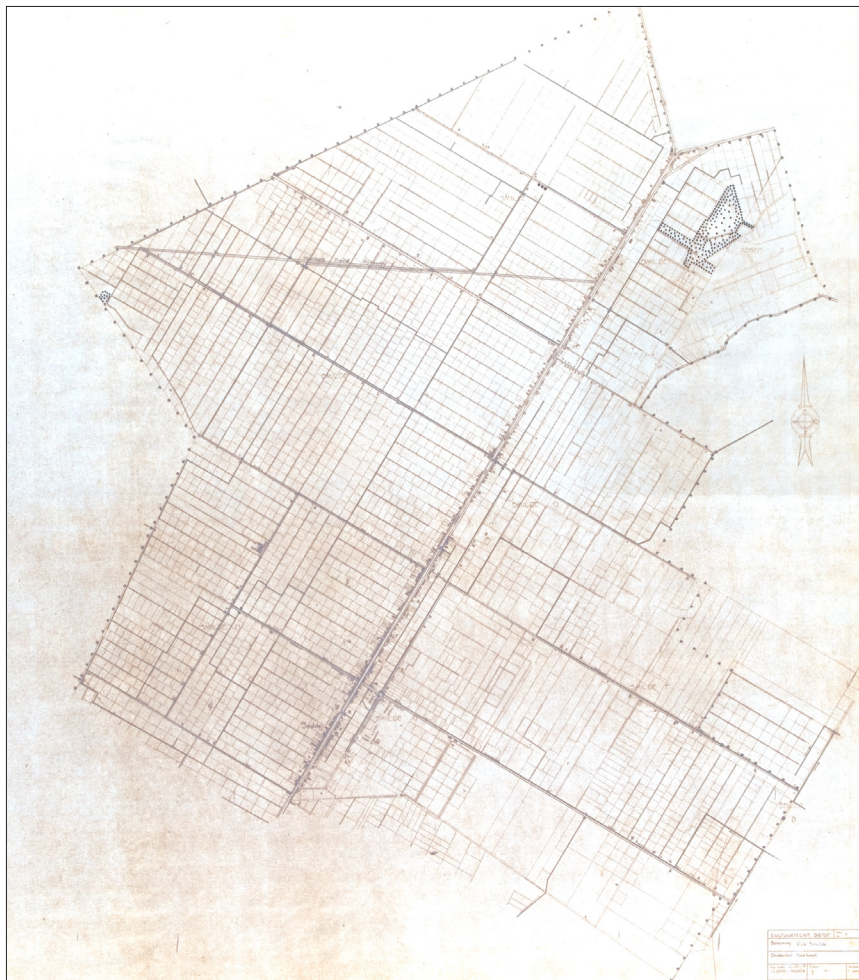
ex art. 79, lid 1, van de RIJLVERKAVELINGSWET 1956, met betrekking tot wegen, waterlopen en baten

SCHAAL 1 : 10000

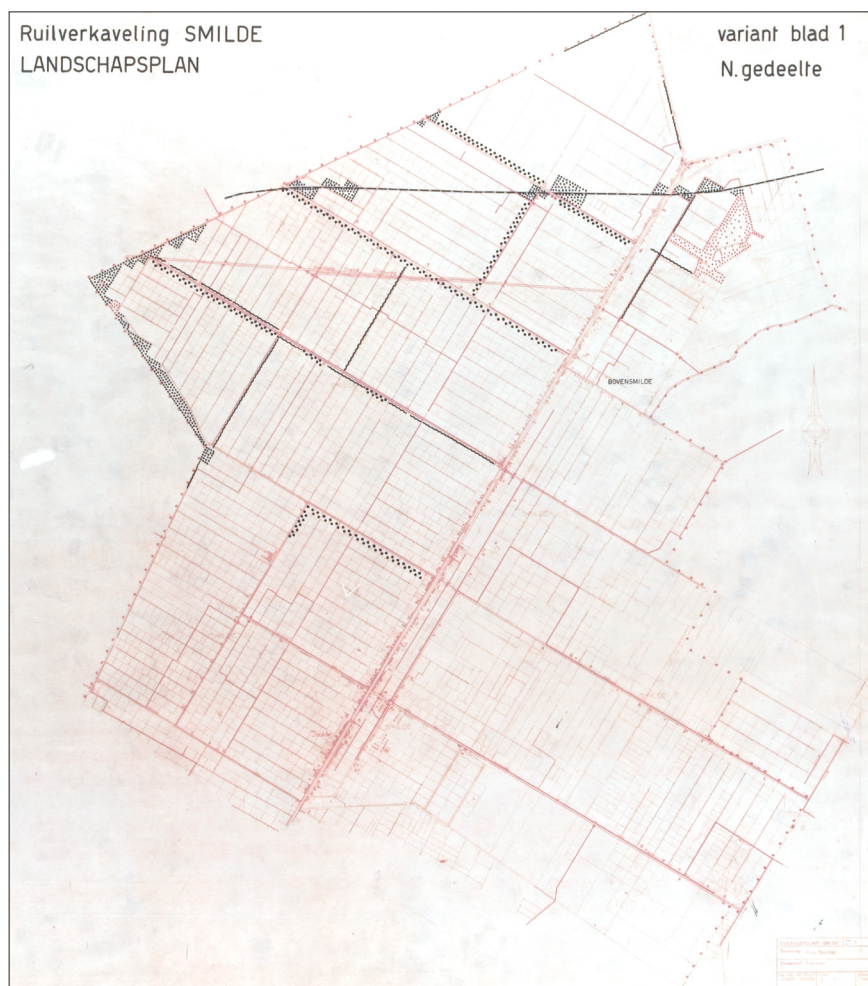

zie ook p29

wat doen we met deze varianten?

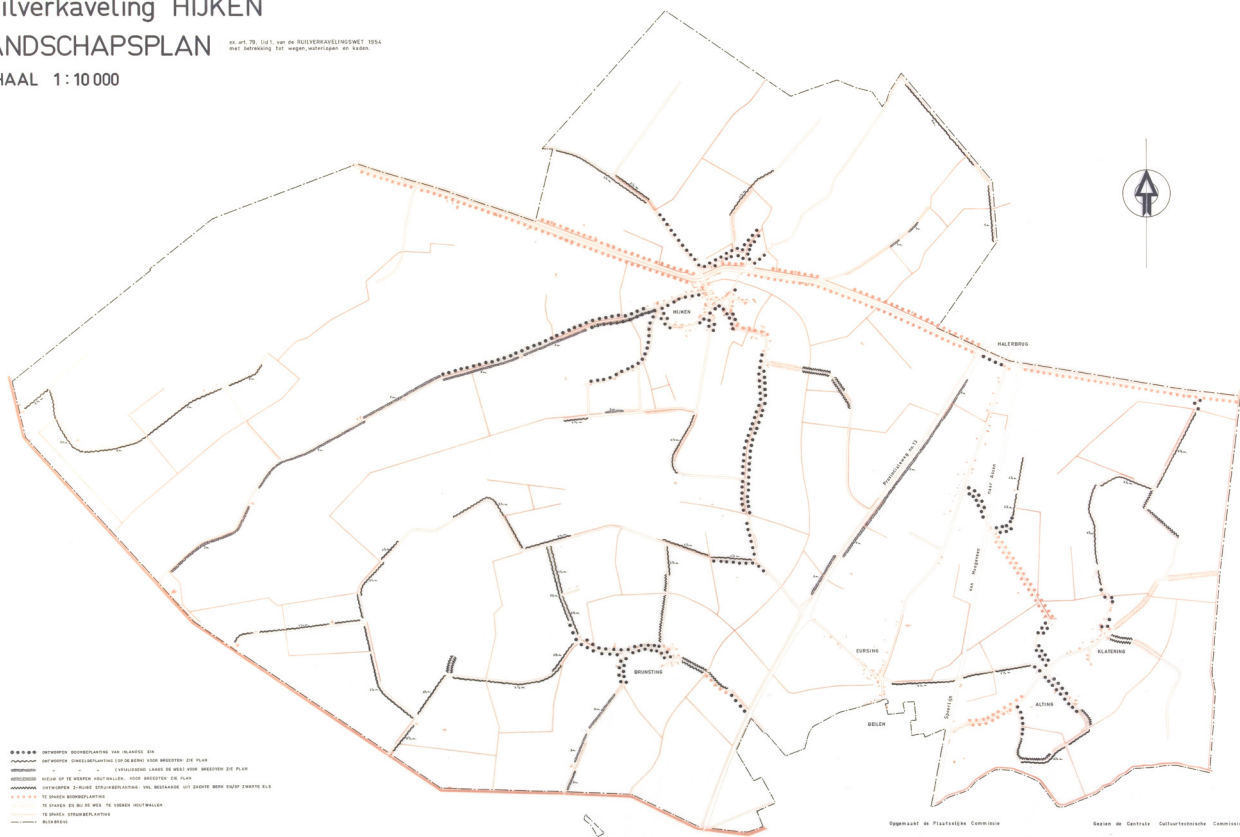

Ruilverkaveling HIJKEN

LANDSCHAPSPLAN

af het 79. L.G.L. van de RIJLVERKAVELINGEN 1934
 met toelating tot wijzigingen op 12/11/33.

SCHAAL 1 : 10 000

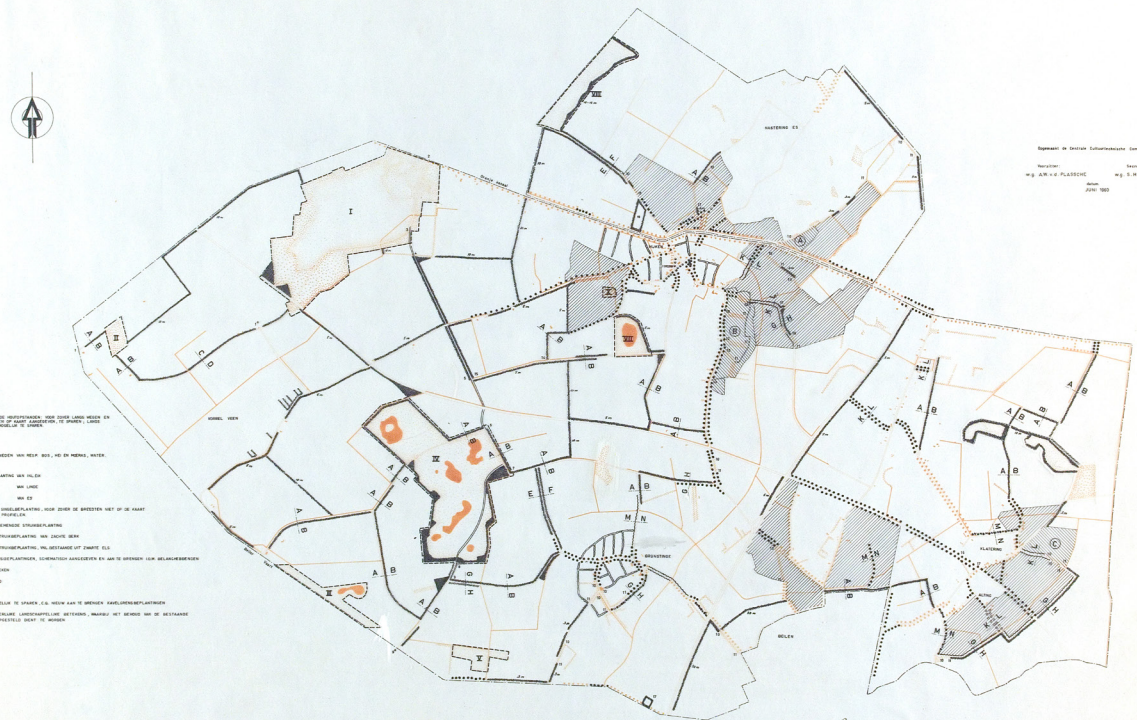

Opdrachtgever: de Plaatselijke Commissie
 Architect: A. J. VAN DER PLIGT
 Bestuur: de Centrale Cultuurtechnische Commissie
 Architect: A. J. VAN DER PLIGT

Ruilverkaveling HIJKEN

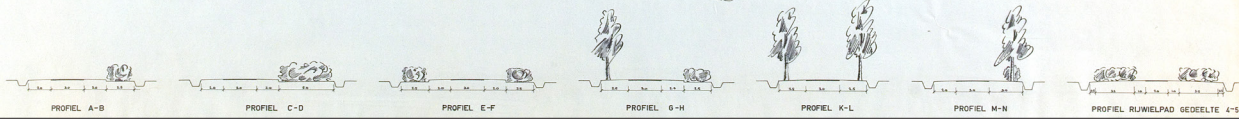
LANDSCHAPSPLAN

schaal 1:10000

- LEGENDE.
- 1. Intended residential plots (orange dotted line)
 - 2. Intended plots for other uses (black dotted line)
 - 3. Intended roads (black solid line)
 - 4. Intended green spaces (green solid line)
 - 5. Intended water bodies (blue solid line)
 - 6. Intended utility lines (red solid line)
 - 7. Intended plots for other uses (black solid line)
 - 8. Intended plots for other uses (orange solid line)
 - 9. Intended plots for other uses (black solid line)
 - 10. Intended plots for other uses (orange solid line)

Opdrachtgever: de Centrale Cultuurtechnische Commissie
 Architect: A. J. VAN DER PLIGT
 Bestuur: de Centrale Cultuurtechnische Commissie
 Architect: A. J. VAN DER PLIGT

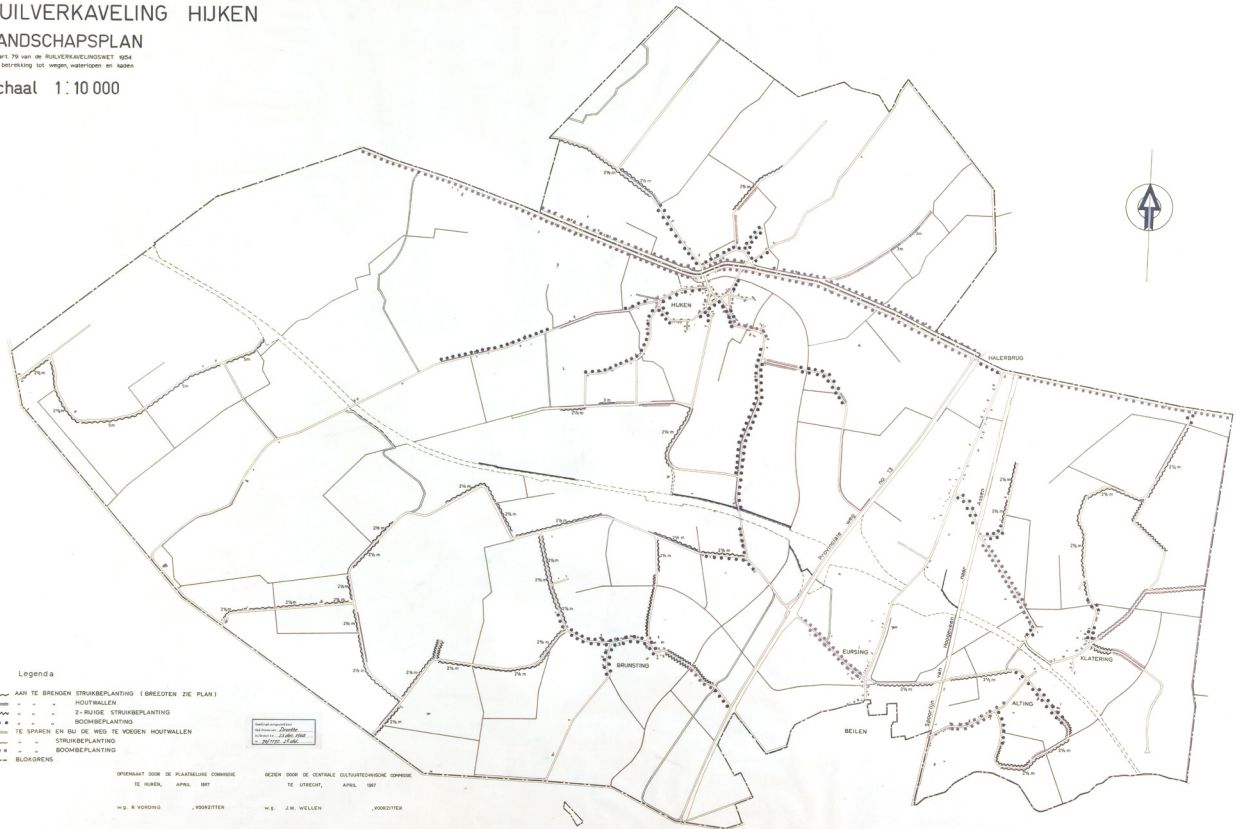

RUILVERKAVELING HIJKEN

LANDSCHAPSPLAN

na art. 79 van de Ruilverkavelingswet 2004
met betrekking tot wegen, waterlopen en kaden

Schaal 1:10 000

Legenda

- ~~~~~ AAN TE BRENGEN STRUKEPLANTING (BREEDTEN ZIE PLAN)
- - - HOUTWALLEN
- ~~~~~ 21-RUISE STRUKEPLANTING
- ***** BOOMBEPLANTING
- ~~~~~ TE SPAREN EN BIJ DE WEG TE VOEGEN HOUTWALLEN
- - - STRUKEPLANTING
- ***** BOOMBEPLANTING
- ~~~~~ BLOKSGRENS

OPDRACHT DOOR DE PLANNINGSCOMMISSIE
TE NIJMEGEN, APRIL 1997

GEKEN DOOR DE CENTRALE CULTUURTECHNISCHE COMMISSIE
TE UTRECHT, APRIL 1997

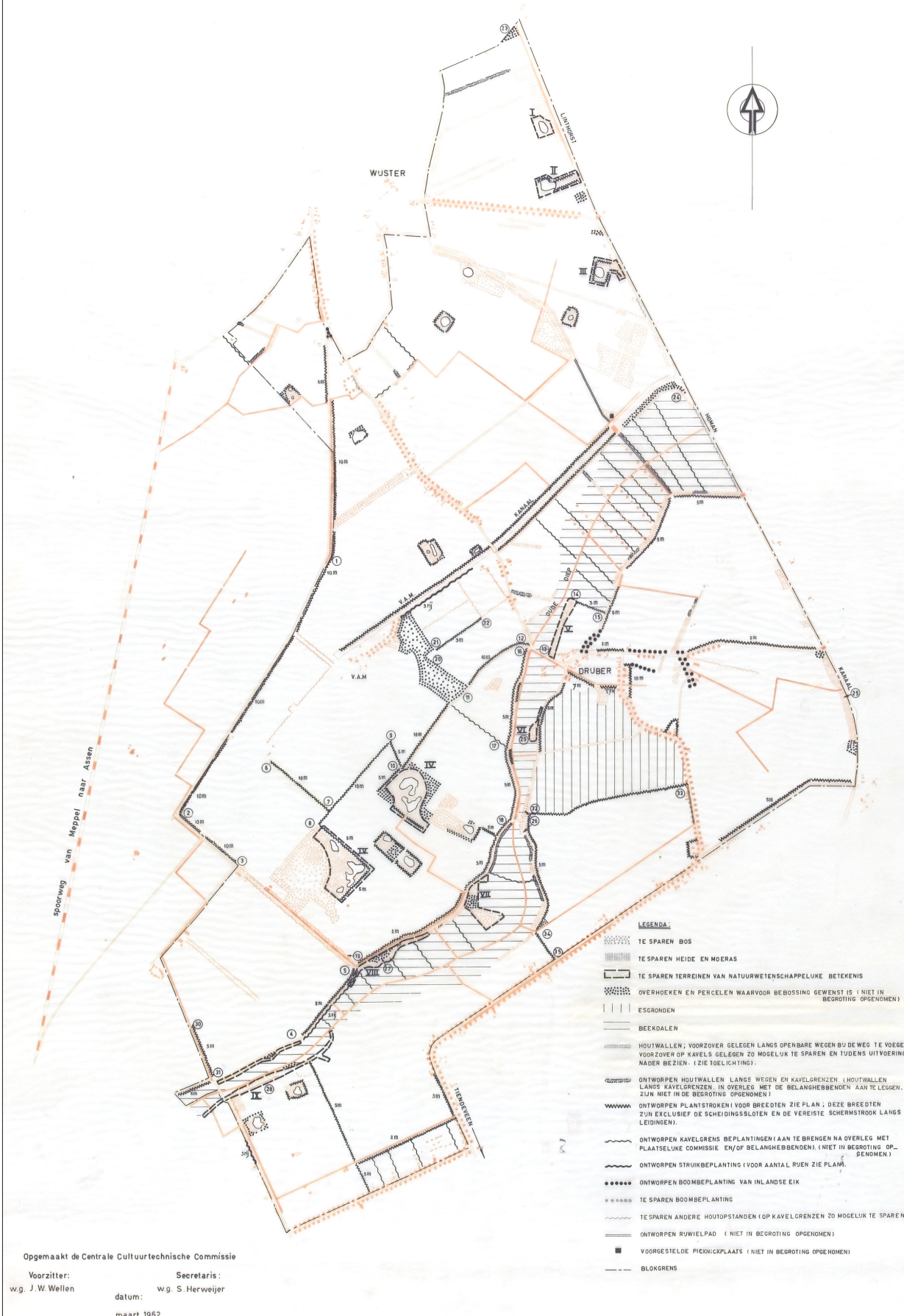
W.G. A. VORONG, VOORZITTER W.E. J.W. WELLEN, VOORZITTER

W.G. H. KLAASBERG, SECRETARIS W.G. A. RIEMIS, ALG. SECRETARIS

Ruilverkaveling DRUBER LANDSCHAPSPLAN

bedoeld in art. 34 van de RUILVERKAVELINGSWET 1954

SCHAAL 1 : 10 000

RUILVERKAVELING DRIJBER LANDSCHAPSPLAN

ex. art. 79 van de RUILVERKAVELINGSWET 1954
met betrekking tot wegen, waterlopen en kaden

Schaal 1:10000

Opgemaakt door de Plaatselijke Commissie
te Wijster, april 1967.

w.g. D. de Weerd, Voorzitter.

w.g. K. van Es, Secretaris.

Gezien door de Centrale Cultuurtechnische Commissie
te Utrecht, april 1967.

w.g. J.W. Wellen, Voorzitter.

w.g. A. Rienks, adj. Secretaris.

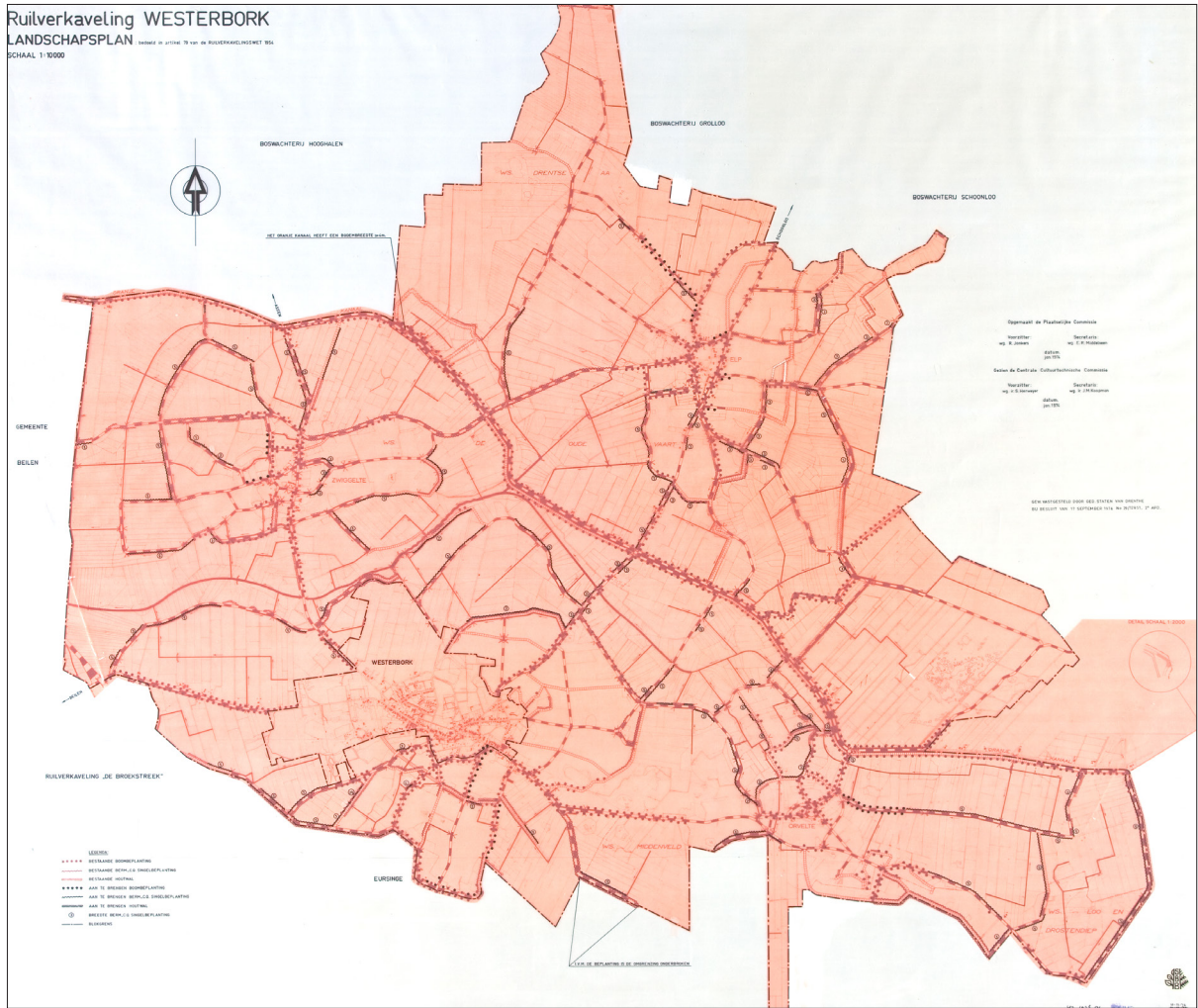

LEGENDA

- TE HANDHAVEN BOOMBEPLANTING
- — — — — " " STRUIK- EN/OF SINGELBEPLANTING
- ■ ■ ■ ■ " " BOS
- AAN TE BRENGEN BOOMBEPLANTING
- — — — — " " STRUIK- EN/OF SINGELBEPLANTING
- — — — — BLOKGRENS

Ruilverkaveling WESTERBORK
 LANDSCHAPSPLAN

bedoeld in artikel 34 van de Ruilverkavelingswet 1954
 SCHAAAL 1:10000

2.3. Beplantingen vóór de ruilverkavelingen

Tussen 1938 en 1942 is door medewerkers van Staatsbosbeheer in kaart gebracht welke beplantingen zij in die tijd in het landschap aantreffen. Die werden ingetekend op topografische Bonnekarten uit de dertiger jaren. Deze kaarten geven een indruk van de situatie van vóór de ruilverkavelingen.

De kaartbladen waarop delen van de gemeente Emmen zijn opgenomen zijn in nevenstaand kaartbeeld aan elkaar gemonteerd. Opvallend zijn de boswachterijen in groen die vaak van het begin van de twintigste eeuw stammen. Daarnaast is te zien dat veel van de heide-velden toen nog extensief waren ontgonnen. Bovenal valt het gebrek aan beplantingen op, zelfs binnen de dorpen.

De kaartbladen zijn te downloaden via :

<http://www.wildernis.eu/chart-room/?nav0=boskaarten%201938-1942>

Verklaring der kleuren van de Boschkaart					
	Naaldhout beneden 25 jaar		Overig loofhout beneden 40 jaar		Riet
	Naaldhout boven 25 jaar		Overig loofhout boven 40 jaar		Boomgaard
	Eik beneden 40 jaar		Beuk beneden 40 jaar		Heide
	Eik boven 40 jaar		Beuk boven 40 jaar		Hakhout
	Populier beneden 10 jaar		Iep beneden 40 jaar		Veen
	Populier boven 10 jaar		Iep boven 40 jaar		Grienden
Voor wegbepanting kleuren als boven					
	Tweezijdig beneden 40 jaar		Eenzijdig beneden 40 jaar		
	Tweezijdig boven 40 jaar		Eenzijdig boven 40 jaar		

een montage van de topografische kaartbladen uit de dertiger jaren waarop delen van de gemeente Midden-Drenthe staan en die in het kader van de Eerste Bosinventarisatie gebruikt zijn om de beplantingen zoals die rond 1940 werden aangetroffen in het landschap in te tekenen.

2.4. De Landschapselementen op de landschapsplannen

Via Bos van Toen kunnen we inzicht krijgen op welke beplantingen er vóór de ruilverkavelingen in het landschap te vinden waren. Als deze in de weg lagen voor de aanleg van de nieuwe wegen en verkaveling werden deze landschapselementen verwijderd. Via het landschapsplan werd nog wel getracht om een deel daarvan te laten sparen. Dat geldt voor verspreide terreinen van natuurwetenschappelijke waarde of terreinen die om andere redenen het behouden waard werden geacht.

Op de landschapsplannen zijn die terreinen aangegeven. Tevens zijn de bestaande beplantingen ingetekend die langs de wegen stonden en die door de gemeente als toekomstige eigenaar behouden dienden te worden.

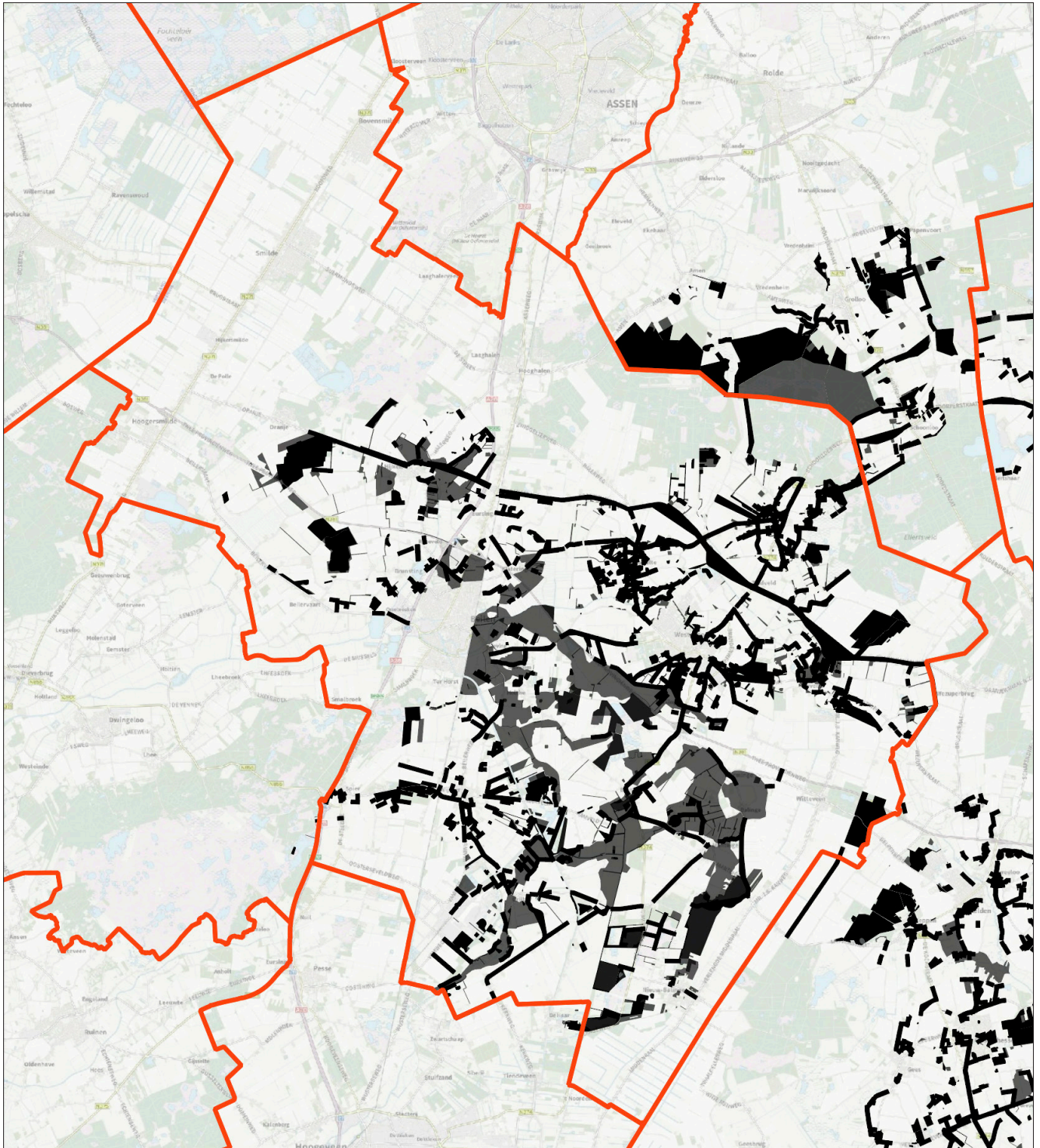
In het kader van het project zijn - zoals in 1.4 beschreven - de elementen van de landschapsplannen gedigitaliseerd. Daardoor konden ze worden opgenomen in het GIS-bestand en kunnen er door de gemeente analyses mee worden verricht. Daarbij kan het bestand gekoppeld worden aan andere bestanden die van toepassing zijn op het grondgebied van de gemeente Emmen.

Op de volgende pagina's staan achtereenvolgens:

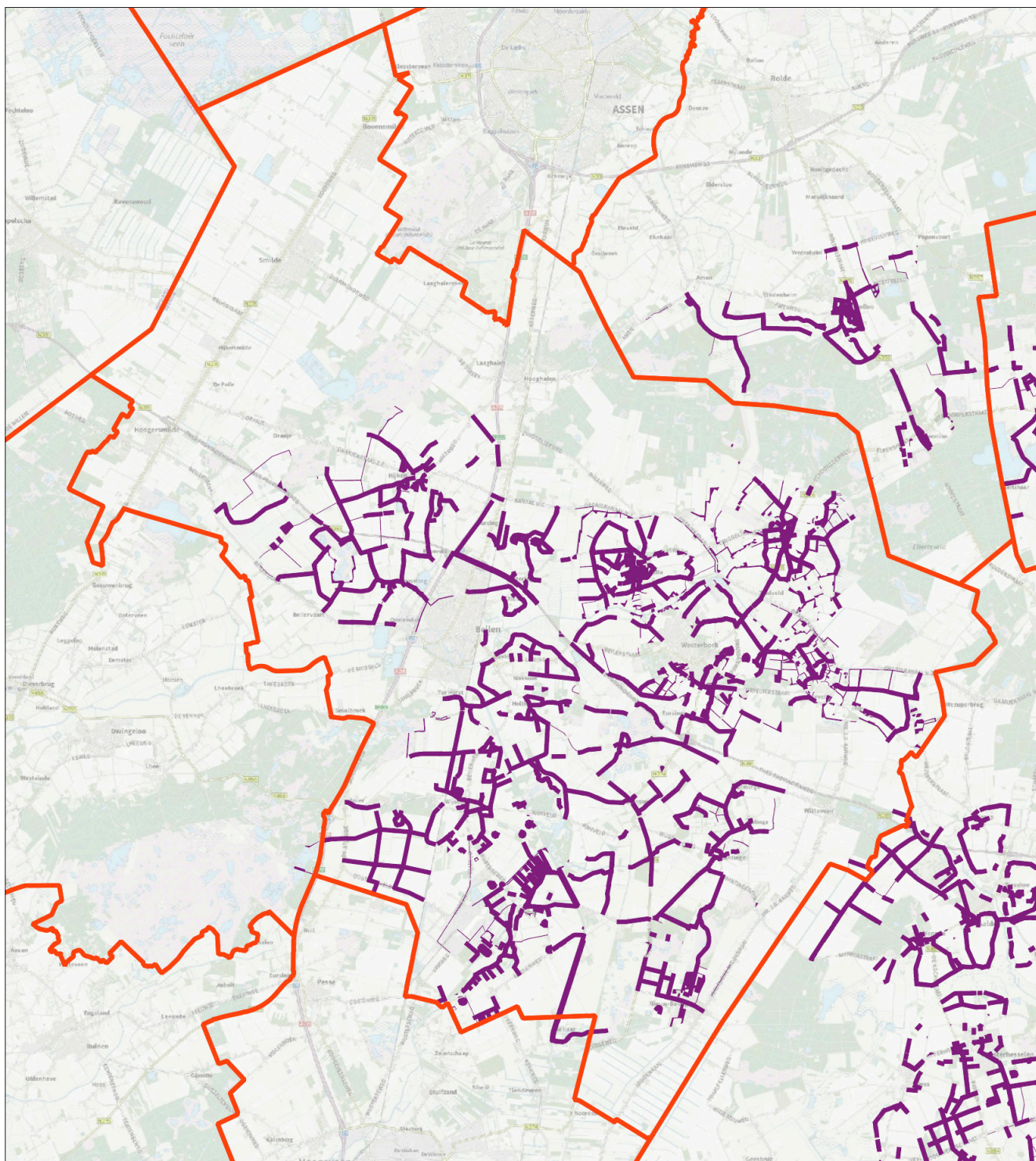
* een afbeelding van de elementen die op de landschapsplannen als - toen - bestaande beplantingen en te behouden terreinen staan aangegeven

* een afbeelding van de elementen die op de landschapsplannen als nieuw aan te brengen beplantingen staan aangegeven

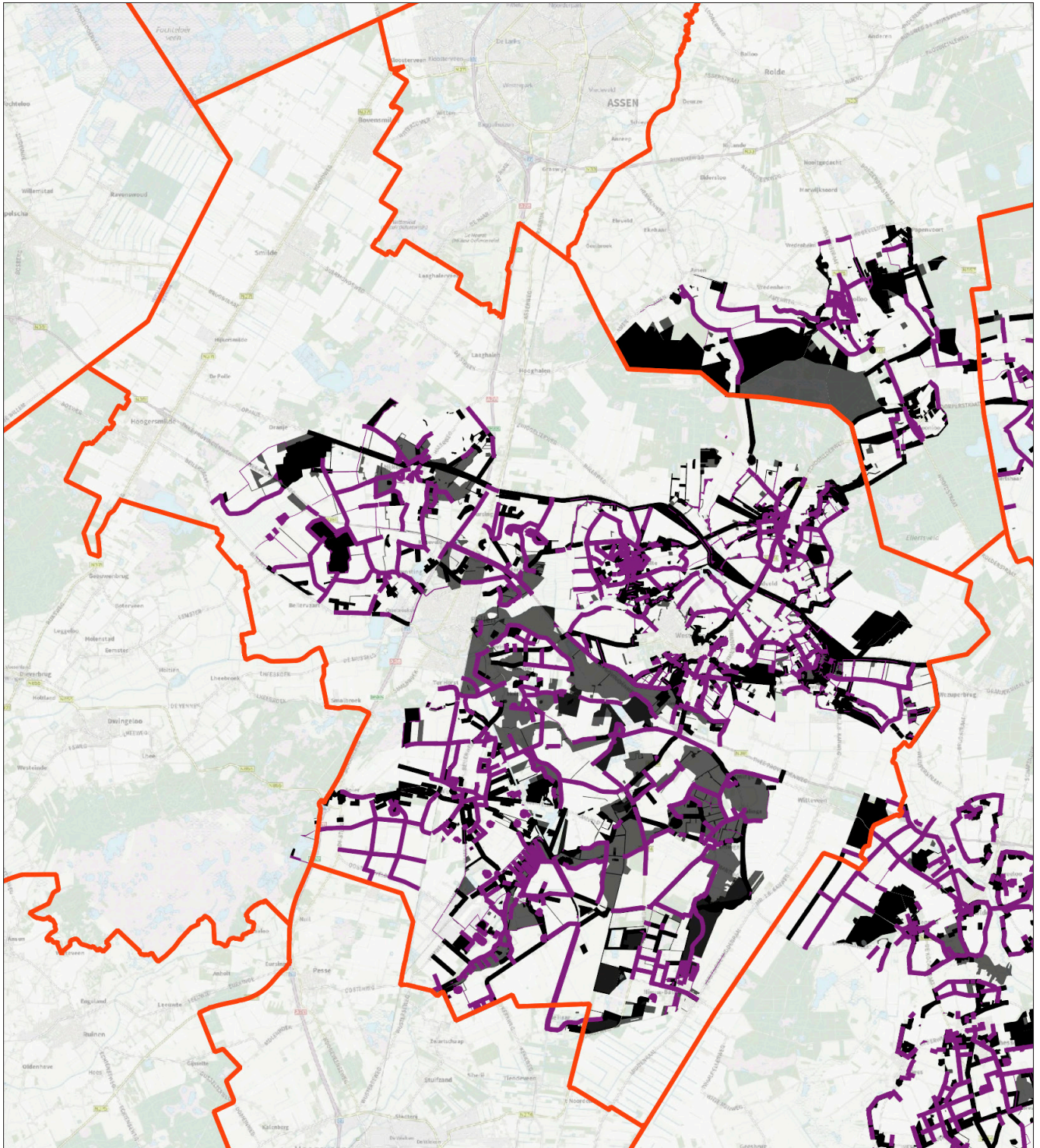
* een afbeelding van de combinatie van beide. Samen leverden die het nieuwe beplantingspatroon op dat in de decennia na de ruilverkaveling kon opgroeien.

Beplantingen die op de landschapsplannen staan aangegeven als bestaande en te behouden beplantingen en terreinen. In het GIS-bestand zijn bij de attributen nadere gegevens per landschapselement opgenomen.

Beplantingen die op de landschapsplannen staan aangegeven als aan te brengen beplantingen. In het GIS-bestand zijn bij de attributen nadere gegevens per landschapselement opgenomen.

Beplantingen en terreinen die op de landschapsplannen staan aangegeven, zowel bestaande als aan te brengen. In het GIS-bestand zijn bij de attributen nadere gegevens per landschapselement opgenomen.

2.5. Landschapseenheden

De ontwerpers van de landschapsplannen trachtten met hun plannen de landschappelijke hoofdingeling in het cultuurlandschap met typerende landschapseenheden – ten opzichte van elkaar te onderscheiden door beplantingen te behouden, aan te brengen of achterwege te laten. De grenzen van de essen, velden, brinken of beekdalen werden hierdoor met beplanting vastgelegd.

Op basis hiervan is een landschapseenheden-kaart ontstaan, waarbij de geomorfologische-, bodemkundige en historische kaarten ondersteuning hebben geboden, maar de uitvoering van het ontwerp leidend is geweest voor het bepalen van de grenzen van de eenheden.

De gebieden die buiten de ruilverkavelingen liggen zijn zo mogelijk op deze landschapseenheden-kaart aangevuld.

Dit resulteert in een bestand waarin alle elementen van het landschapsplan digitaal toegankelijk zijn. Te zien is welke ontworpen beplantingen er tegenwoordig nog zijn en welke niet. Deze GIS-kaart is zeer nauwkeurig en kan meteen worden geïntegreerd in beleidsvorming (groen- landschaps-, natuur-energoedbeleid).

Op pagina rechts een afbeelding van de combinatie van bestaande en in de ruilverkavelingen aan te brengen beplantingen. Dit nieuwe patroon is gecombineerd met de kaart met landschapseenheden.

2.6. Ontwerpconcept

Uit de studie voor de provincie blijkt dat de elementen op de landschapsplannen voor het esdorpenlandschap altijd gekoppeld zijn aan het ruimtelijk verduidelijken van de vier eenheden dorp, es, beekdal, veld en veenontginning.

Dorp

Hoewel in de latere ruilverkavelingen de bebouwde kommen van de dorpen vaak buiten het plan zijn gehouden is in alle dorpen en buurtschappen de beplantingsstructuur van de openbare ruimte aangevuld. Vaak bleek het mogelijk om ook de beplantingen om de dorpshoven een stevig formaat te geven. De verschillende typen dorpshof (akker, weide, veld) krijgen een gedetailleerde uitwerking blijkt uit de aangelegde situatie. Daarbij zijn de dorpsentrees betrokken.

Es

De essen krijgen een stevige omranding van wegbeplantingen en kleine bossen, waarin vaak oude veentjes zijn gespaard.

Veld

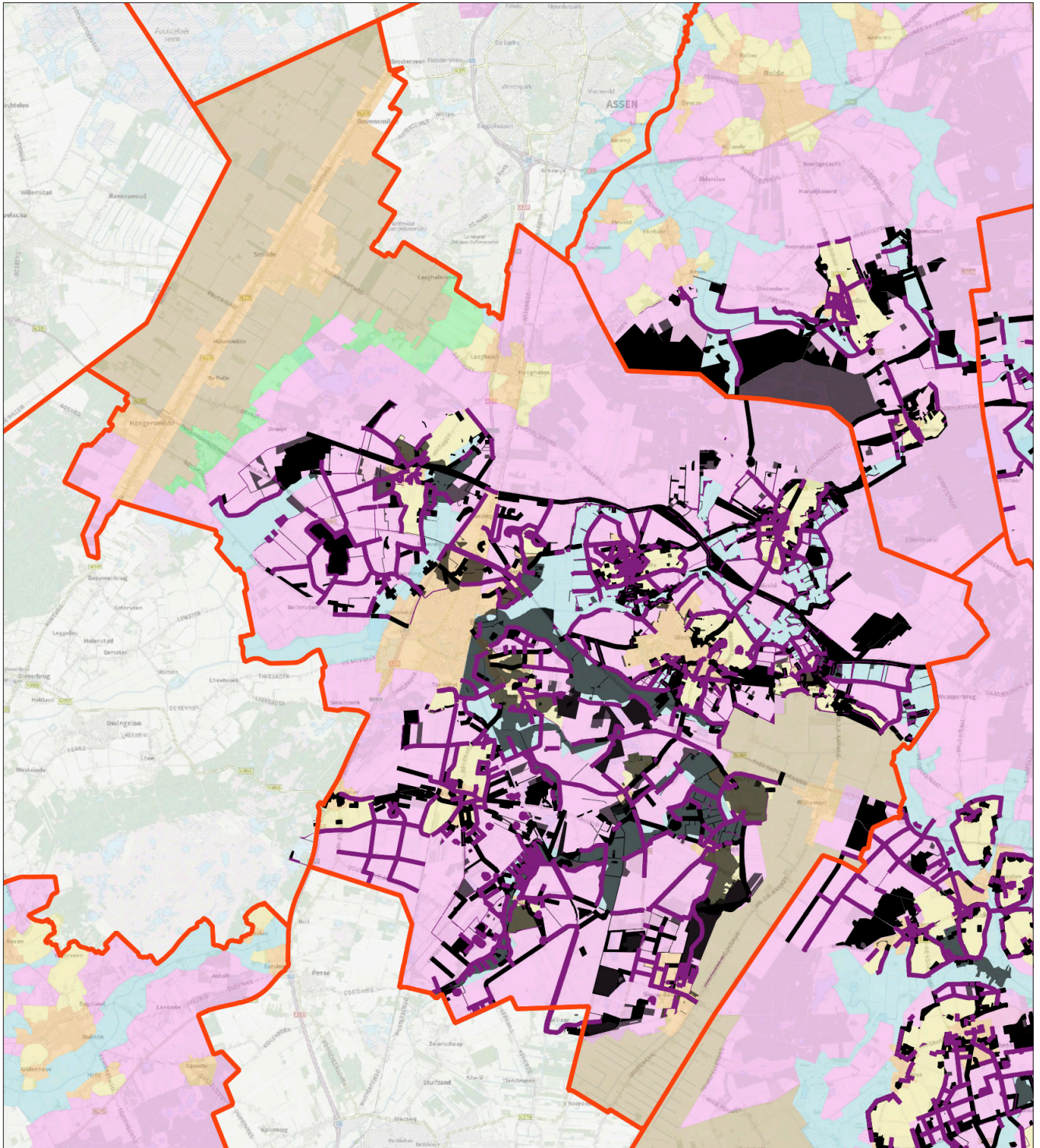
De nieuwe wegen over de veld-ontginningen volgen vaak de randen van beekdalen of verbinden verschillende gespaarde natuurterreinen en nieuwe bosjes. Die nieuwe wegen zijn met zorg getraceerd en beplant. De velden zijn opgedeeld in 'kamers' met behulp van singels aan één kant van de weg. Door de wegen lichte knikken op te nemen en de singels van kant van de weg te wisselen zijn nieuwe 'parkwegen' ontworpen. De kamers op de veldontginningen zijn in sommige situaties groter. Daar zijn kleine bosbeplantingen aangebracht om grootschalige infrastructuurlijnen uit het zicht te halen.

Beekdal

De randen van de beekdalen hebben volgens het landschapsontwerpconcept in de middenlopen een - vaak nieuwe - beplanting van houtwallen of singels gekregen. Daardoor tekenen de beekdalen zich heden ten dage veel prominenter af in het landschap dan vóór de ruilverkavelingen toen ze nog grotendeels vrij in het veld lagen. Vanaf de randbeplantingen zijn insteekwallen behouden of nieuw aangebracht. In de bovenlopen wordt de beekloop soms gemarkeerd met kleine bosjes in het open veld.

Veenkolonie

De woonlinten zijn stevig met beplantingen aangezet. Grote kamers met wegebeplantingen langs de wegen. Op de overgang tussen veenontginning en esdorpenlandschap zijn flinke bosstroken voorgesteld die in hun vorm aan beide kanten anders aansluiten op de verkaveling.

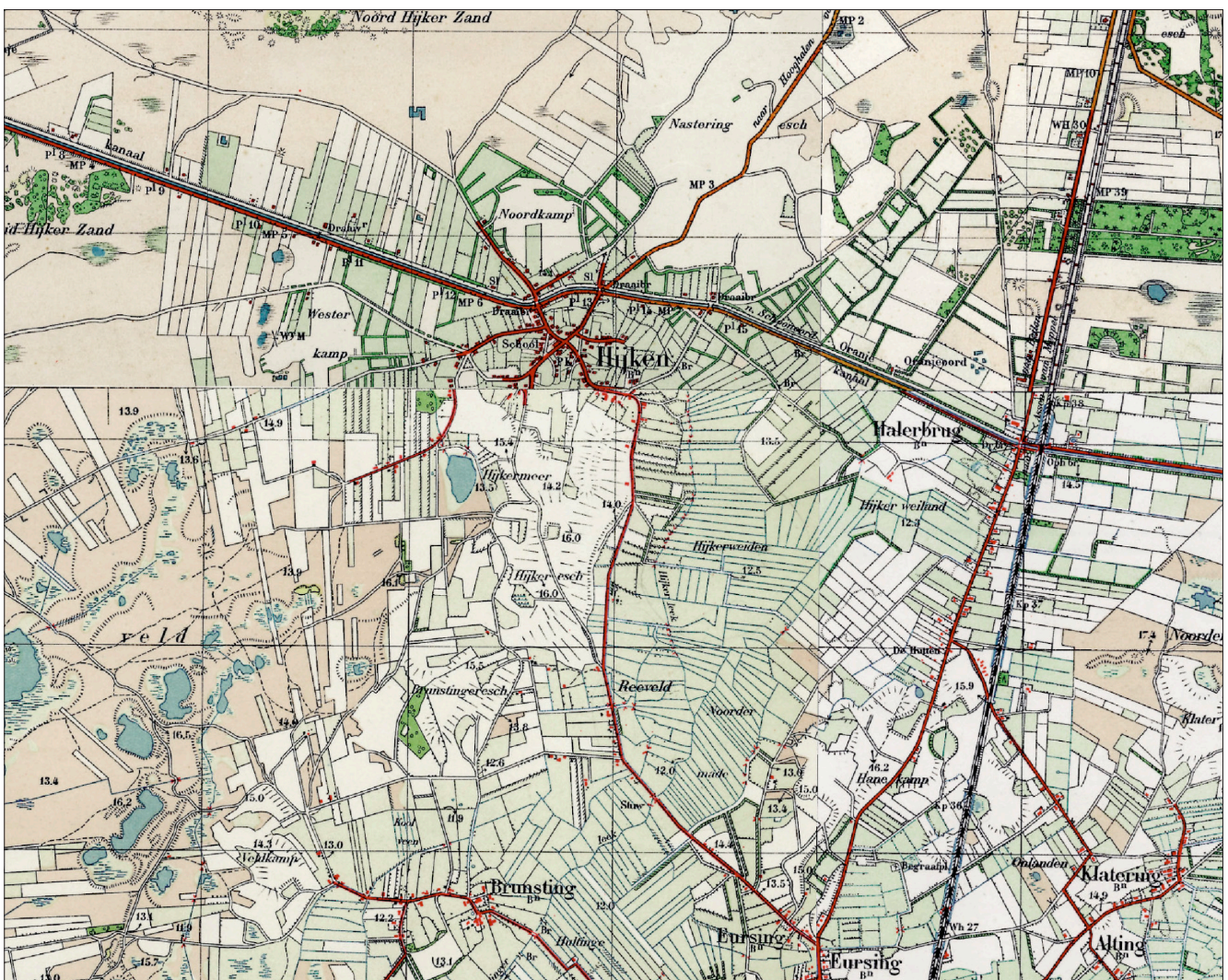

Bepantingen en terreinen die op de landschapsplannen staan aangegeven, zowel bestaande (zwart) als aan te brengen (paars) verdeeld over de landschapseenheden dorp, es, beekdal en velden/ontginningen. De bepantingen die in de oranje vlakken staan behoren bij de dorpen. Die in en om de gele bij de esomrandingen. Die in en langs de blauwe bij de beekdalen. In de velden zijn enkele bossen en heidevelden in het kader van het landschapsplan behouden of uitgebreid.

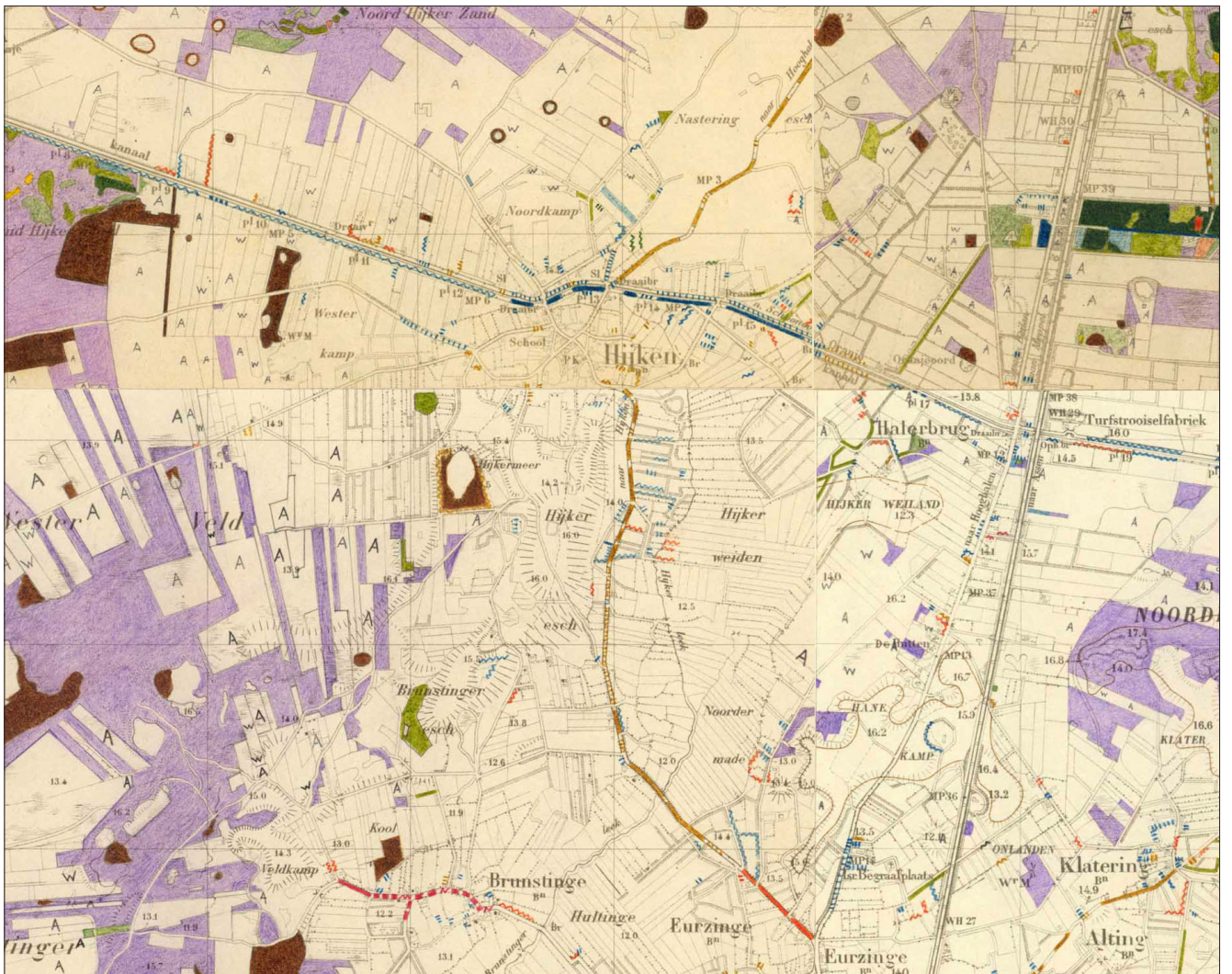
3. 20 VIERKANTE VOORBEELD-KILOMETERS

3.1. Voorbeeldgebied

Voor de gemeente Midden-Drenthe is een deelgebied van ongeveer 25 vierkante kilometer nader uitgewerkt om de landschapspannen nader te analyseren en het ontwerpconcept toe te lichten.

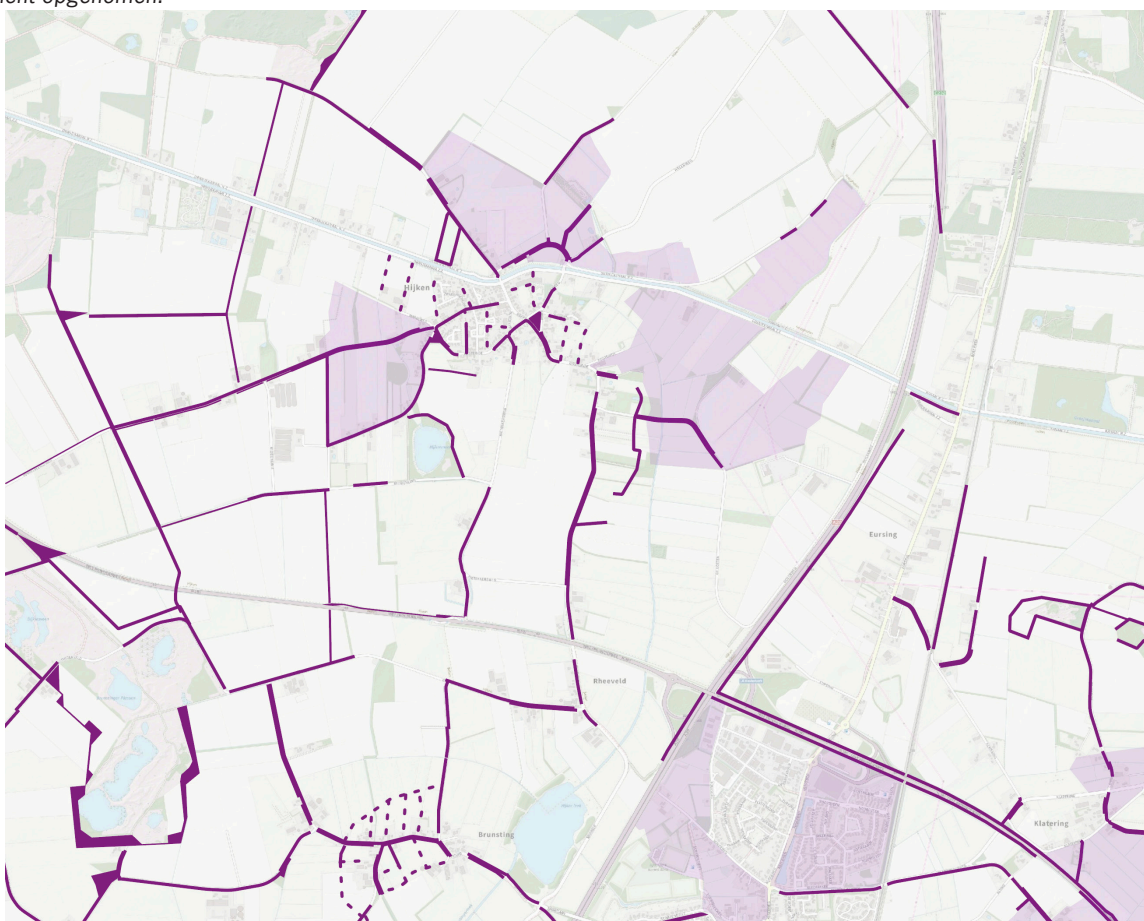
Topografische kaart verschenen rond 1935. De vier landschapseenheden dorp, es, beekdal en veld zijn goed te herkennen. Op de velden zijn eerste jonge ontginningen zichtbaar. Op de overgang naar het veengebied in het zuiden en in het oosten zijn de beekdalen erg breed. Langs de beekdalen dicht bij de dorpen beplantingen langs de rand van het dal en insteekhoutwallen zichtbaar. Daar werd vee geweid dat met die beplantingen binnen de perken werd gehouden.

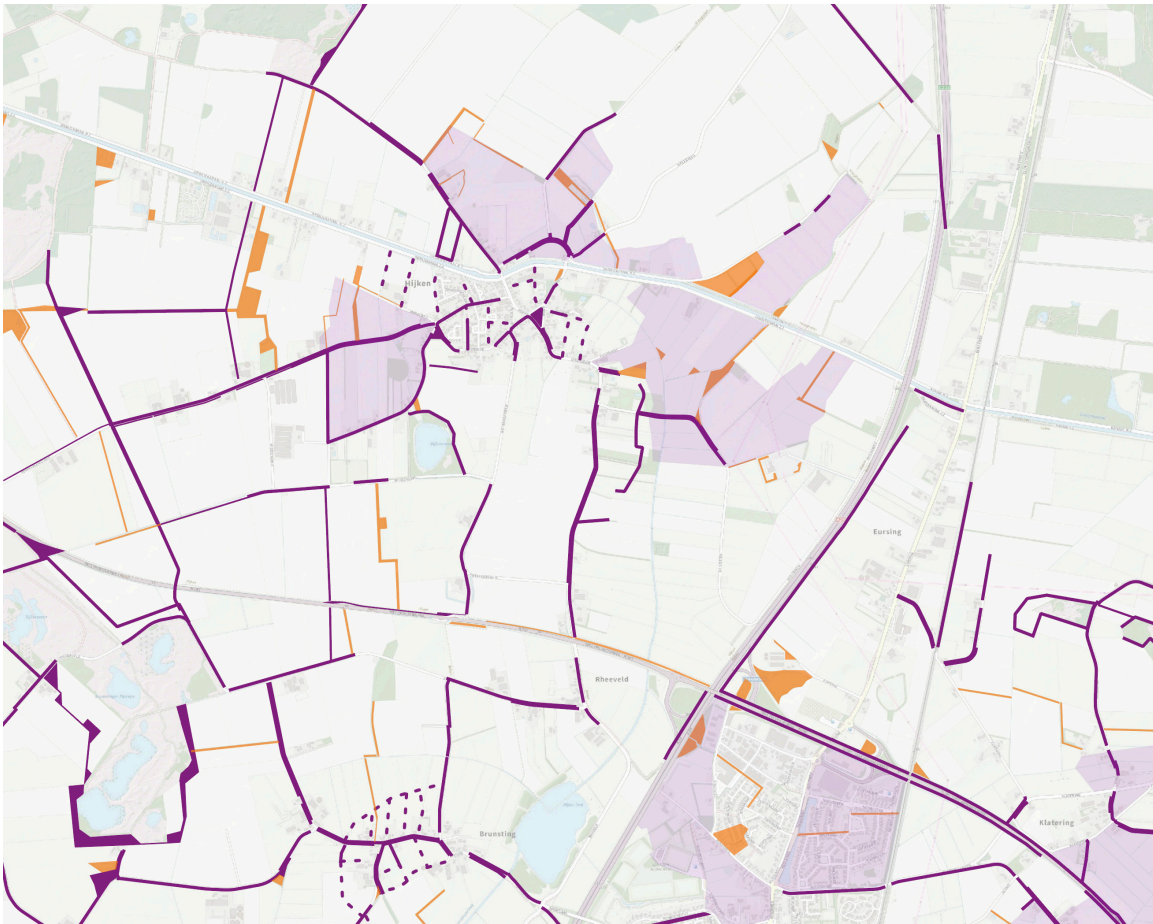

Kaart van de eerste Nederlandse Bosinventarisatie (1938-1942) met daarop de toen aangetroffen beplantingen. Opvallend is nog steeds de 'leegte' van de essen die vrijwel onbeplant overgaan in de velden.

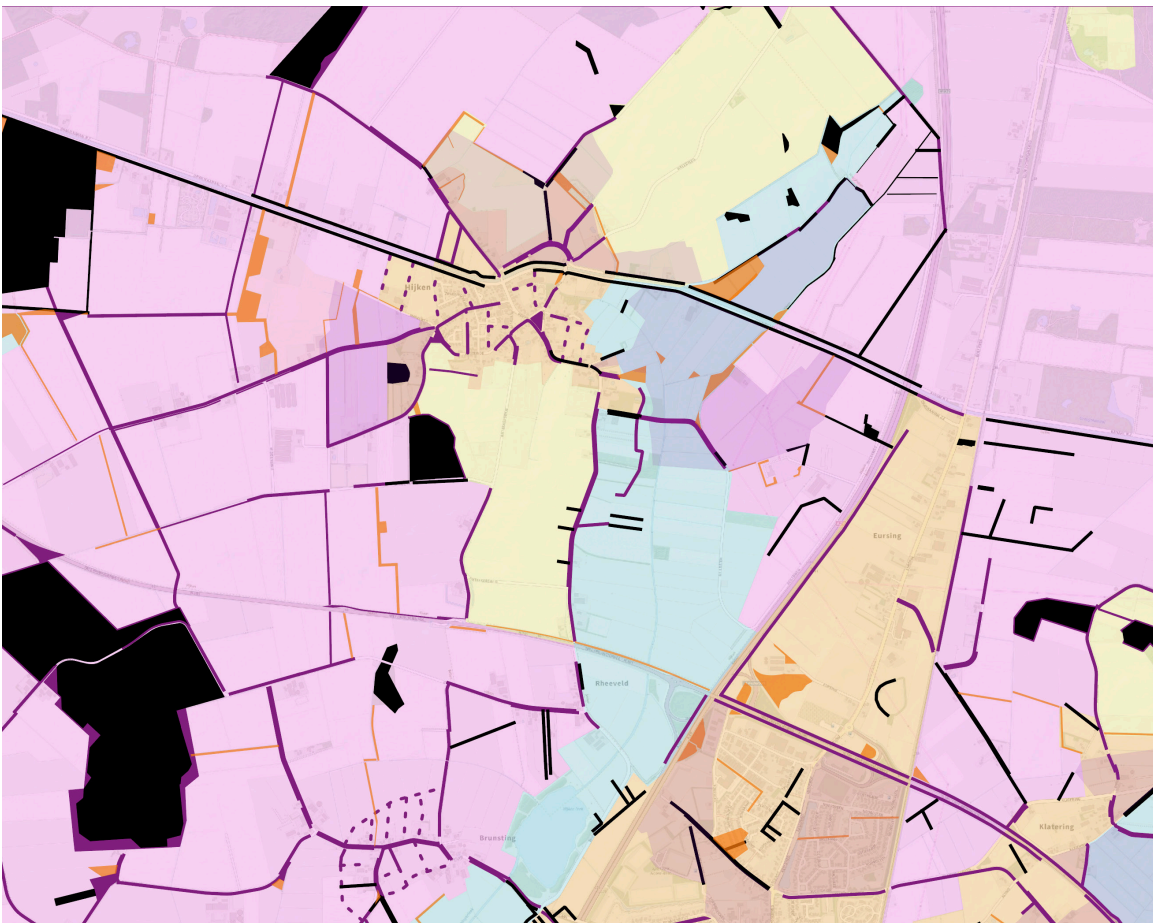

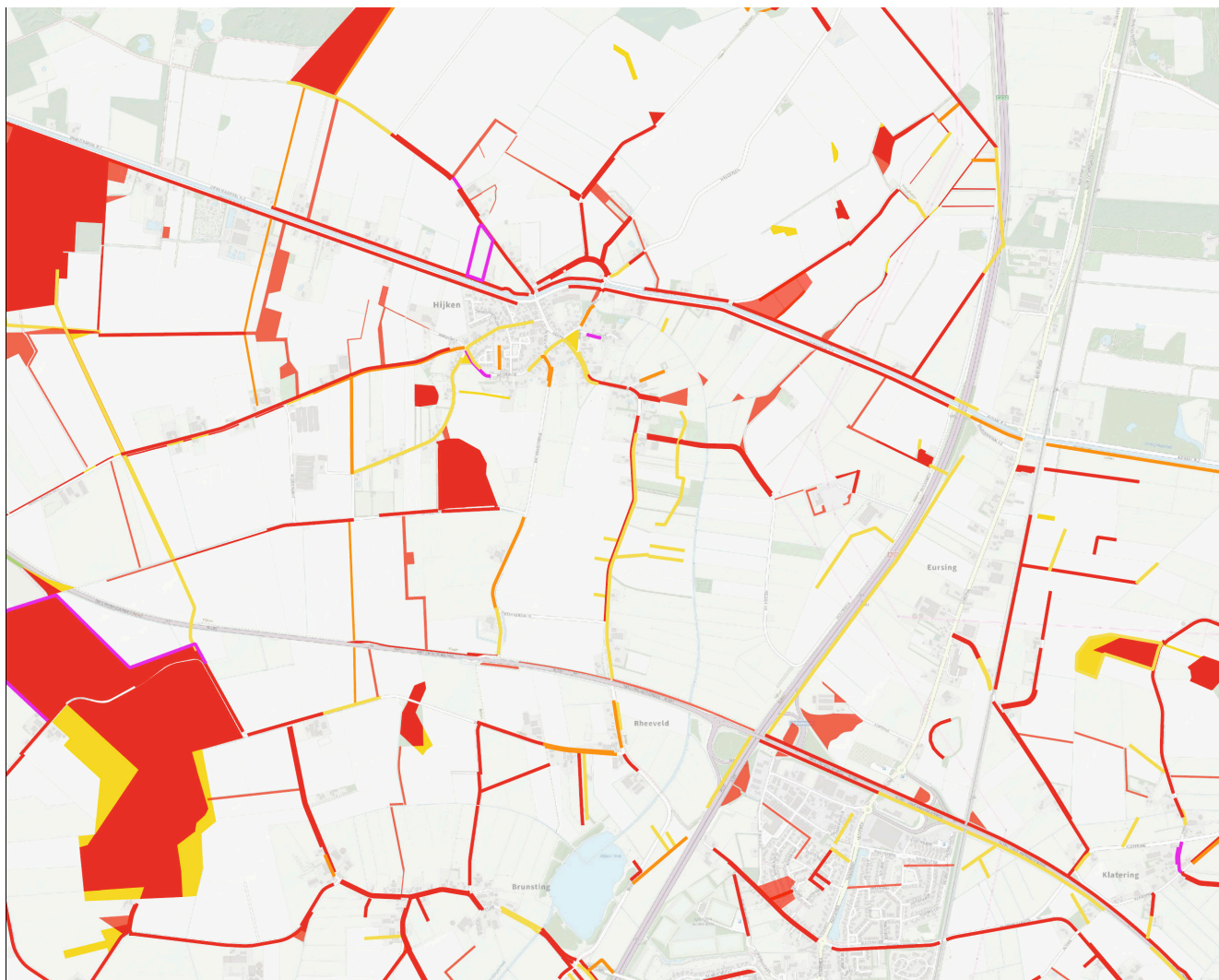
Boven: bestaande en te behouden beplantingen en terreinen die op de landschapsplannen staan aangegeven. Onder: aan te brengen elementen en in lichtpaars gebieden waar nieuwe beplantingen gewenst waren. Op pagina hiernaast staat in oranje aangegeven hoe elementen in de omgeving aangepast zijn tijdens de uitvoering van de ruilverkaveling. In het GIS-bestand zijn nadere gegevens per landschapselement opgenomen.

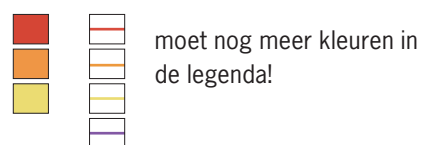
Alle elementen die op de landschapsplannen zijn aangegeven zijn hieronder geprojecteerd op de verdeling over de landschapseenheden. Die in en om de gele bij de esomrandingen. Die in en langs de blauwe bij de beekdalen. De beplantingen die in de oranje vlakken staan kunnen in de huidige situatie bij de invloedssfeer van de dorpen worden gerekend.

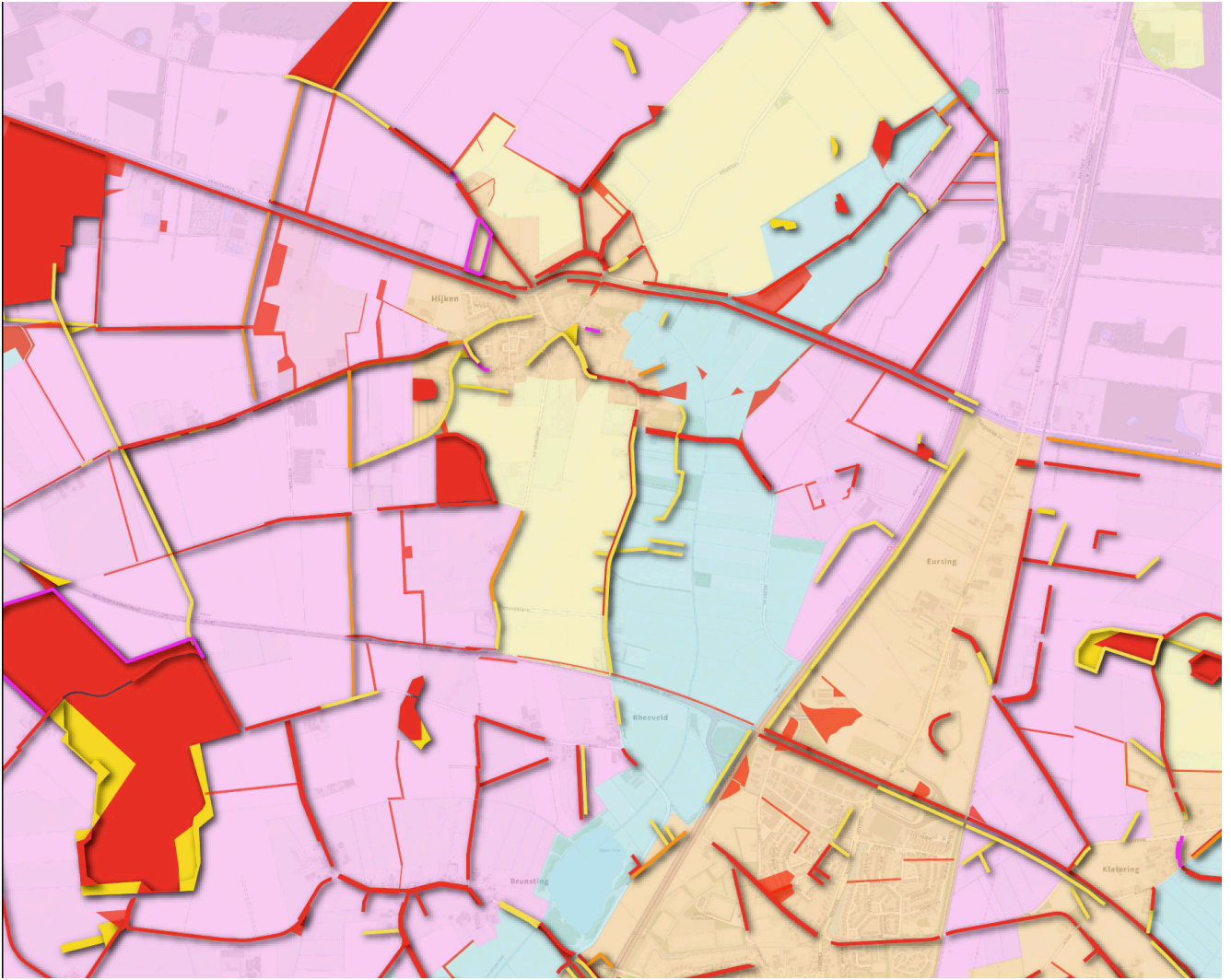

Herkenbaarheid van de beplantingen en terreinen die op de landschapsplannen staan aangegeven, de bestaande en te behouden en de aan te brengen. De rood gekleurde elementen zijn in het huidige landschap aanwezig. De gele zijn verdwenen of nooit aangebracht. De paarse zijn door latere herinrichting sterk verjongd en aangepast.

De oranje landschapselementen zijn niet precies volgens het landschapsplan gerealiseerd, maar de hectares die voor deze beplantingen waren gereserveerd zijn in de omgeving op een alternatieve wijze ingezet om het ontwerp vorm te geven. Het kan ook gaan om gebieden waarvoor aangegeven stond dat daarin beplantingen gestimuleerd moesten worden, zonder een preciese aanduiding van de locatie..

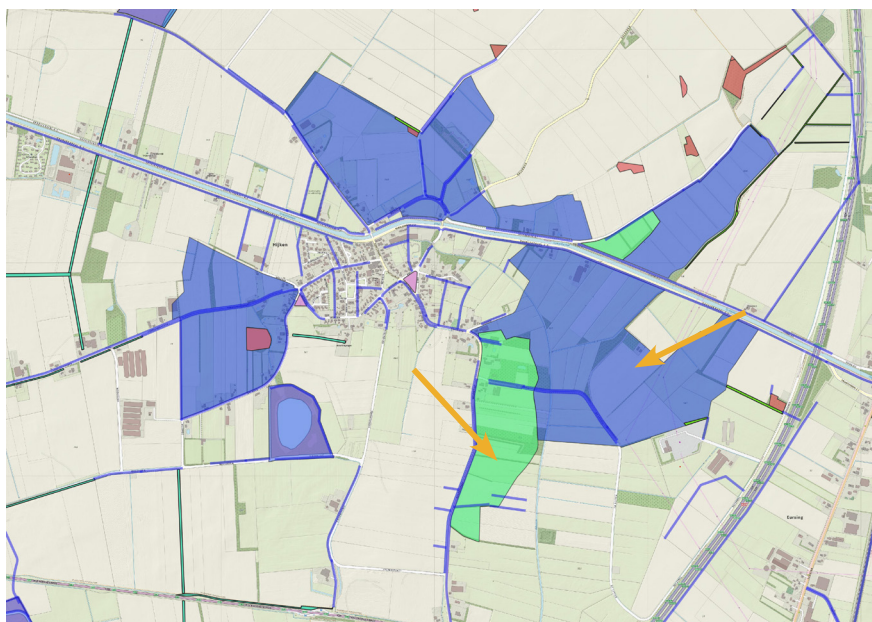

Op deze kaart zijn de elementen weer geprojecteerd op de verdeling over de landschapseenheden.

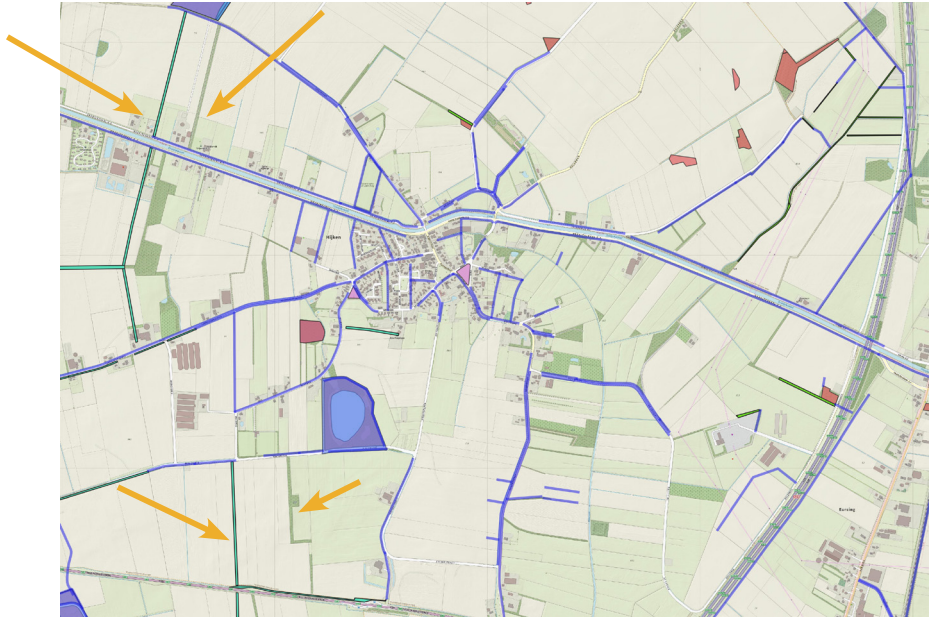

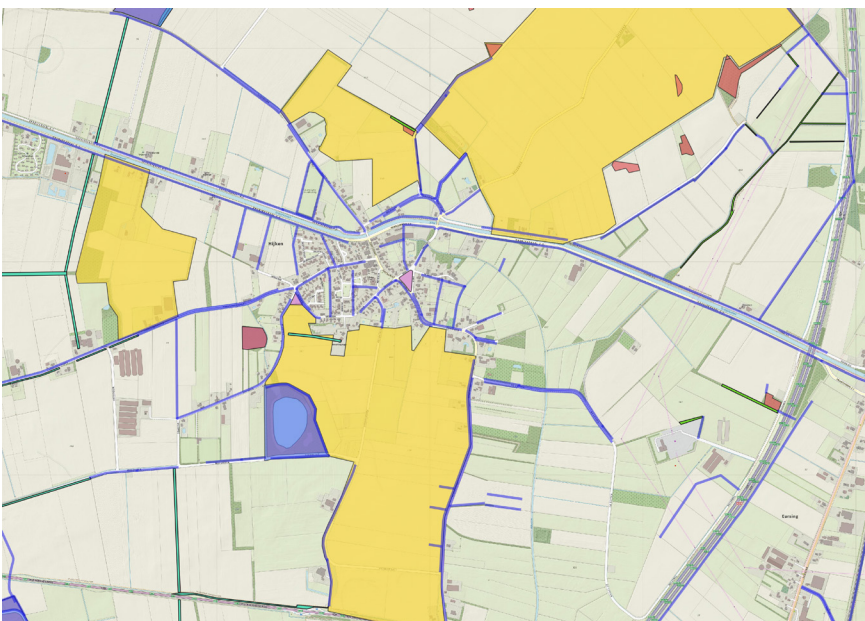
De lijnelementen langs de wegen en het water van het landschapsplan zijn grotendeels nog aanwezig wanneer je deze vergelijkt met de opentopkaart van nu.

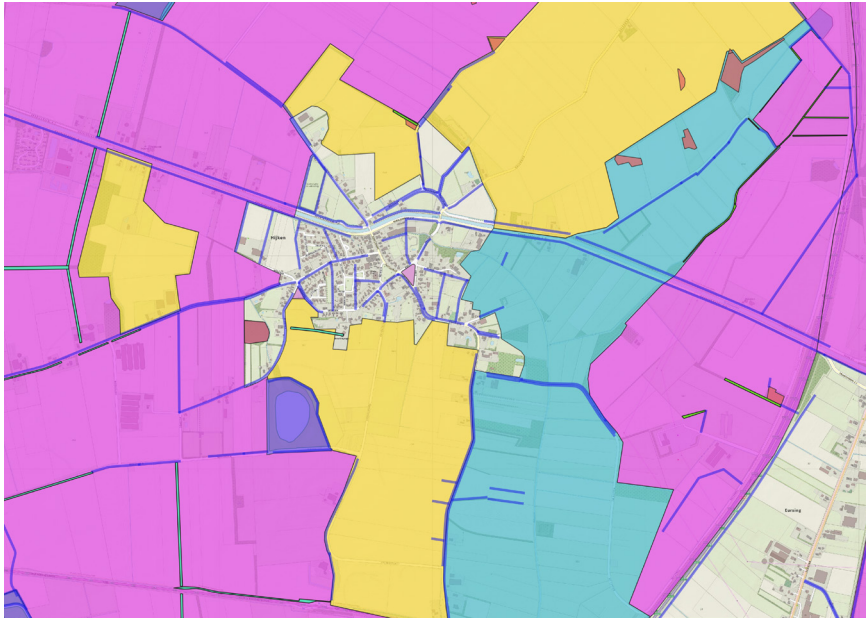
In de gearceerde gebieden zie je dat er inderdaad bos is behouden en/of aangebracht.

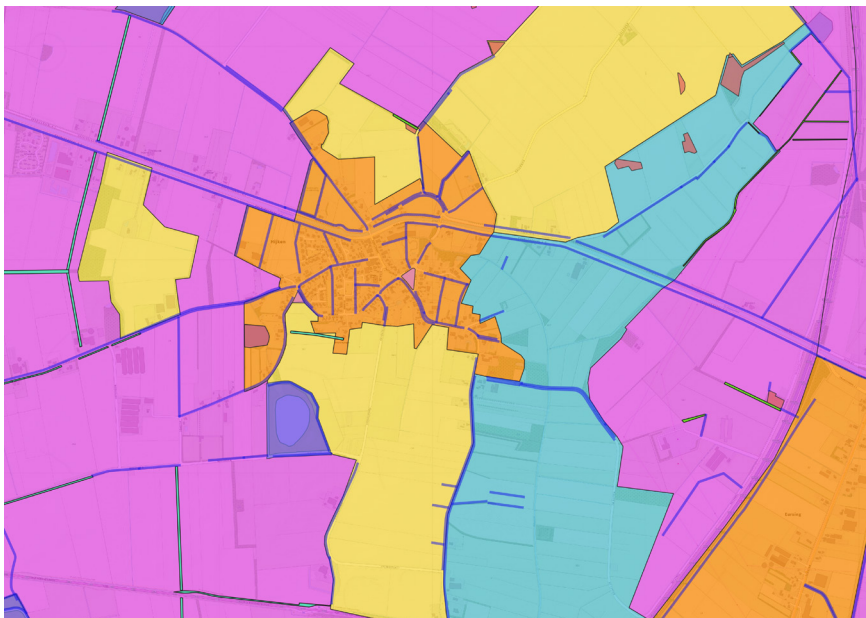
Ook de ontworpen vlakken zijn al dan niet in een aangepaste vorm terug te vinden in het huidige landschap. Tijdens de uitvoering van het landschapsplan en het herverdelen van de kavels werd de uiteindelijke plaats van de beplanting bepaald.

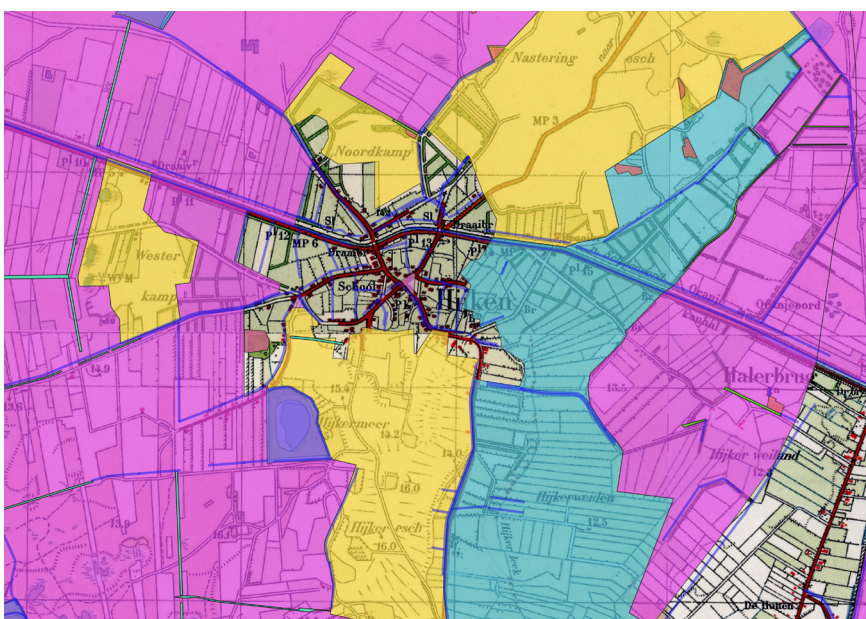
Met name de zuidelijke essen worden goed omrand

De beekdalen en de velden zijn leesbaar gemaakt door singels en struwelen langs de randen van de beekdalen

Hijken met duidelijke kamers/ dorpshoven waarin is voorgesorteerd op uitbreiding van het dorp.

Wanneer we huidige situatie vergelijken met die van 1950, zien we dat al een heel aantal kamers gevuld zijn.

4. Hoe gaan we verder met stap 4 en 5?

In stap 4 wordt toegelicht hoe we de resultaten van stap 2 en 3 kunnen lezen met betrekking tot uw gemeente. Waar staan de lijnen en vlakken symbool voor? Wat kunnen we eruit afleiden en wat juist niet? Wat is de achterliggende ontwerpvisie? Deze stap resulteert in een beeldende rapportage per gemeente waarin duidelijk wordt uitgelegd wat de landschapsplannen hebben opgeleverd, hoe we dit erfgoed kunnen lezen en herkennen. Daarbij gaat het om begrip voor het ontwerpconcept, zodat we er (in stap 5) op kunnen voortbouwen.

Samen gaan we het veld in om de huidige herkenbaarheid van de ontwerpen te ontdekken en de inpassing van actuele projecten te bespreken. Het is belangrijk om in deze stap samen te werken met de betreffende ambtenaren van de gemeente, zodat onze aanbevelingen ook echt aansluiten bij hun praktijk. We kunnen hierdoor praktisch voorbeelden geven van hoe het ontwerpconcept een leidraad kan zijn voor nieuw beleid. Denk hierbij aan bijvoorbeeld het vernieuwen van een riolering, glasvezelnet, of de aanleg van een dorpsuitbreiding kan kansen bieden om ook voortbouwend op het ontwerpconcept van de landschapsplannen aan het landschap te werken. Ook zullen projecten benoemd worden die als doel hebben om de biodiversiteit te verhogen of het landschap meer op klimaatverandering aan te sluiten. De beplantingspatronen van de landschapsplannen bieden daarvoor uitstekende kansen, zeker omdat die patronen het gehele landschap dooraderen.

In de loop van de zomer kunnen we vervolgens het onderzoek afronden met een workshop met collega's van andere werkvelden binnen de gemeente. Zo kan ingespeeld worden op de kansen om "mee te koppelen" met andere ontwikkelingen in het omgevingsbeleid. De project-schetsen zijn namelijk flexibel en kunnen aansluiten op allerlei andere gemeentelijke opgaven en activiteiten in de komende periode van 5 tot 10 jaar. Per jaar kan gezien worden welke onderdelen van het uitvoeringsprogramma voor de korte termijn naar voren worden geschoven en verder moeten worden uitgewerkt.

COLOFON

Opgesteld in opdracht van de Culturele Alliantie van provincie Drenthe en tien Drentse gemeenten

door

Schokland en water | landschap ontwerp, beeld en verhaal

Naam

Naam

m.m.v. Naam Buiten[ver]Beeld

De Watertoren 5
3912 AK Rhenen
06 81462734
info@schoklandenwater.nl
www.schoklandenwater.nl
www.dutchlandscapesdesigned.com

© Naam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd zonder toestemming van Naam .